

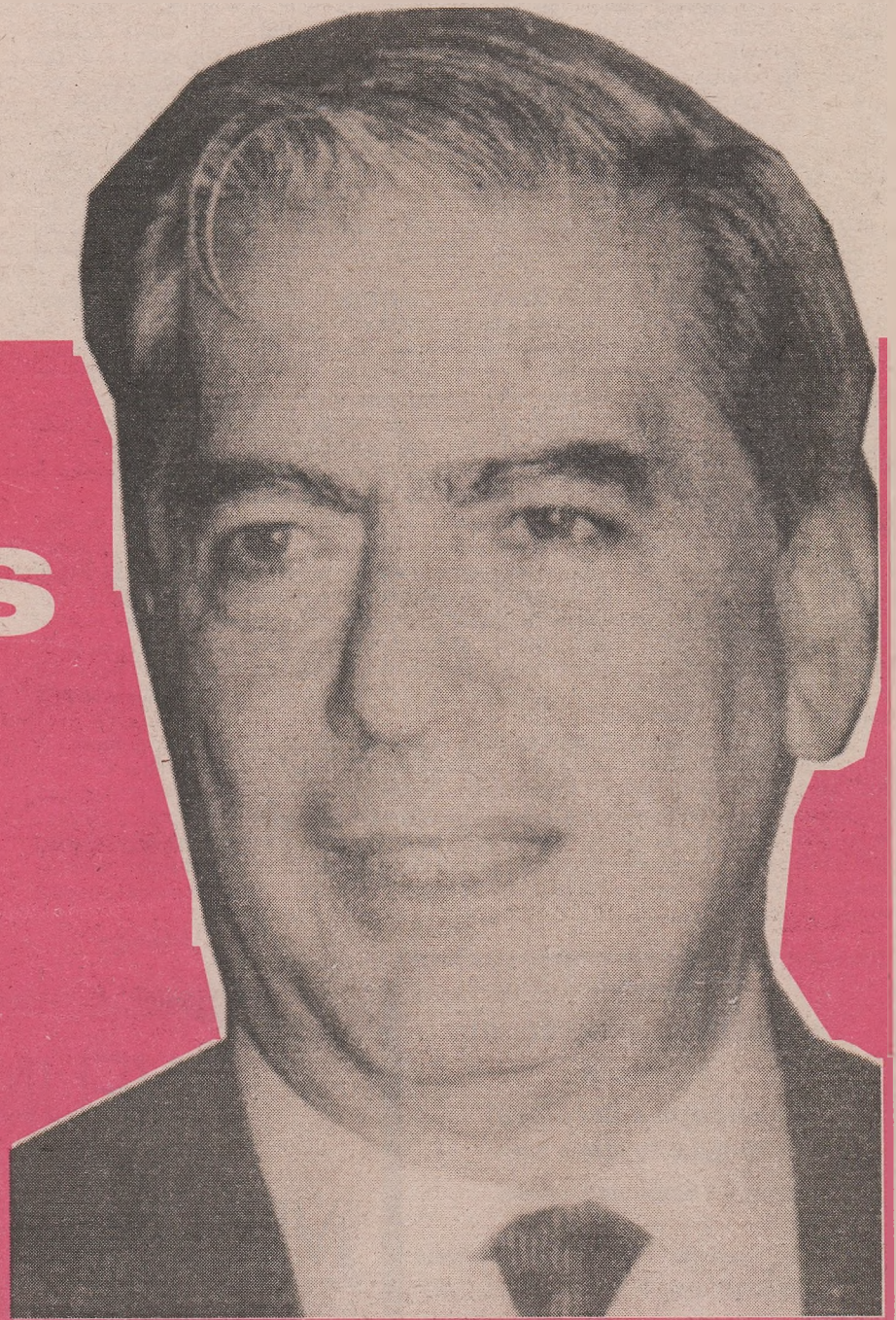
Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. **37** (246), serie nouă. Miercuri 25 octombrie 1995. Preț: 500 lei

mario

vargas

llosa

**«PROBABIL LITERATURA
SCRISĂ VA PIERDE
TEREN,
NU ȘI FICTIUNEA, ÎNSĂ»**

VOCEA MAIDANEZULUI NAȚIONALE

– Codul Penal, art. 200, 205, 206 –
de SILVIU BĂDAN

La modă în presa noastră de tranziție este ca șefii de reviste sau de cotidiene să fie aleși din rândul cronicarilor de sport. Nu mă refer aici la publicațiile de specialitate (SPORTUL ROMÂNESC, zis și „Sportul roșu”, ori GAZETA SPORTURILOR), ci la altele cu impact – teoretic – în toate straturile sociale. Astfel, Octavian Știreanu e boss la Azi, iar Horia Alexandrescu diriguiește unul din ziarele care seamănă ca doua picături de apă: CRONICA ROMÂNĂ/CURIERUL NAȚIONAL (oricum, nu prea merită efortul de a încerca să le deosebești); lui Cristache Nicolae, după ce a falimentat ORA, i-a sunat ceasul din cauză de OCHIUL SOACREI („aripa dură a FDSN”, după cum glumea un tipograf); George Stanca, sătul de FAIR PLAY, se ocupă de VIP, la „trustul” condus de Radu G. Teșeu și Ioan Buduca; în fine, cel care a intrat în conștiința maselor drept semnatarul rubricilor „Cramponiada” și „Unda Vișinie”, Marius Tupan, poartă cu mândrie „Coroana Izabelei” și scepтрul LUCEAFĂRULUI.

Deprinși cu datul la gioale, cu fentele, cu simulările în care și cu trasul de tricou, vechilor condeieri de sport nu le vine greu să comită editoriale pe teme „nesportive”, de la criza grâului la negii d-lui Iliescu ori de la corupția demnitarilor la farmecul Danielei Nane, noua Vasilica Tastaman (ei, da! prima soție a lui Jenei!). Totuși, indiferent de simpatiile lumesti și de antipatiile lor politice, toți acești urmași ai lui Belphegor încearcă să-și păstreze (ca și publicațiile lor) bruma de independență profesională rămasă, după ce au pierdut-o, pare-se definitiv, pe cea economică (și nu e cazul să mai explic aici cum și de ce). De aceea, chiar dacă nu-mi sunt din cale-afară de simpatici, îi accept pe acești „câini de pază ai democrației” ca pe un rău necesar.

Mai există însă un cronicar de sport ajuns șef de ziar. Și încă al unui ziar pe care scrie, în jumătatea de bulină roșie, „cotidian guvernamental” (deși, în articolul de fond, se susține că „editorul este o Regie autonomă și nu Guvernul” – sic!). Dl. D.D. Rujan este, deci, director la VOCEA ROMÂNIEI. Teoretic, este și ziarist. În consecință, face și el parte din haita de „javre ale democrației” (formularea îi aparține și o găsiți în titlul editorialului din nr. 571/14 oct. 1995). Cățel sau dulău, aș dori să-l întreb – ca de la maidanez la maidanez – dacă va continua să susțină art. 205 și 206 din noul Cod Penal și în cazul în care PDSR-ul pierde alegerile viitoare? Sau va opta pentru reeducarea prin muncă din vechiul Cod Penal?

Alături de Dl. Rujan, pe poziții similare se situează, în pag. 2 a aceluiași număr, și alți colaboratori ai dânsului, cu nume predestinate (zic eu, tot după vechiul C.P.): o doamnă „Tutilă” și un domn „Cacoveanu”. Firește, este dreptul fiecărui cetățean să mănânce ce vrea și să se priceapă la fotbal, dar, parcă n-am mai auzit ca fabrica „Zarea” să susțină vreun H.C.M. destinat prohibiției ori ca vreun obstetrician să inițieze vreo lege a interzicerii avorturilor. De aceea, un om de presă, fie el și fost sau actual jurnalist sportiv, nu poate susține o astfel de „relație împotriva naturii” fără a provoca „scandal public” (vezi art. 200)...

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*), Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

A PLECAT ȘI MARIO VARGAS LLOSA

de NICOLAE PRELIPCEANU

Vizita lui Mario Vargas Llosa la București a fost foarte instructivă. Întâi pentru că ne-a arătat cum e un mare scriitor al acestei lumi. Politicos, instruit, poliglot, deloc fals. Pe-aici, pe la noi, marii scriitori sunt, în general, autoprocamați. Din fericire, la noi a ajuns el. Dar instructivă a fost vizita lui Mario Vargas Llosa în România mai ales pentru că am putut auzi din gura cuiva care este dincolo de contestările obișnuite pe-aici că scriitorul trebuie să facă politică. Chiar dacă, în final, Mario Vargas Llosa a recunoscut că nu era făcut pentru politică. El personal. Dar că scriitor neimplicat e greu să fii. Deși, adaug eu, există și așa ceva. Și nu la vizitatorii dlui Iliescu, autoprocamați apolitici, mă gândesc.

La întâlnirea de luni am aflat din gura lui Mario Vargas Llosa ce fel de război murdar are loc în Peru, într-o campanie electorală, am aflat ce surprize în autocunoaștere și-n cunoașterea propriului popor poate furniza o astfel de campanie. Am aflat despre „banet guvernamentale” care acționau în campanie. Parcă Mario Vargas Llosa ar fi candidat în România și parcă ar fi făcut aici campania electorală, decoperind cine suntem. E ciudat ce puțin originali pot fi oamenii situați la atât de mari distanțe și nu numai în kilometri sau grade Celsius! Că multă lume de pe acest pământ, „indiferent de naționalitate, sex și convingeri religioase”, crede a-și putea impune punctul de vedere cu pumnul, iarăși, știam. (Ce punct de vedere poate fi cel care are nevoie de pumn nu discutăm aici.) Și totuși am avut un sentiment ciudat să mai aud o dată același lucru din gura unui mare scriitor, dintr-o – credeam până ieri – altă lume. Așadar, ce să mai visez călătorii îndepărtate! Du-te și scrutează-te cu atenție pe tine, scrutează-i pe cei din jur și ai să afli multe lucruri dintre cele pe care le-ai aflat călătorind și scrutând prin Peru de-o pildă. Visul meu, tot mai bătrân, de a călători prin alte continente s-a mai domolit cu un grad două. Nu numai din cauza vârstei propriu-zise. Am mai îmbătrânit, de fapt, un an-doi, ascultându-l pe Mario Vargas Llosa.

După care, dl Llosa a plecat cum venise, un gentleman plăcut și prevenitor, fără ifosele mărunților autoprocamați mari, habar neavând probabil că ne-a dat ceea ce credeam că vine constant din altă direcție: puțină înțelepciune. Bine că n-a stat mai mult. Cine știe ce-am mai fi aflat și ce alte visuri și iluzii ni s-ar mai fi spus. Poate se mai întoarce, într-o bună zi, totuși.

acolare

TAIFUNUL RUXANDRA

de MARIUS TUPAN

Mereu în conflict cu tranziția care, iată, se prelungește fără să-și propună un timp regulamentar, românul revine acasă ostenit, de cele mai multe ori iritat, și, după sumare preparative, e curios să afle ce se mai întâmplă în țară și-n lume. Doar trăim un timp al evenimentelor epocale. Televizorul, chiar dacă e deschis, oferă sinteza știrilor ceva mai târziu, în plus (adică în minus), e atât de fidel puterii, încât sunt slabe speranțe să fie obiectiv. Salvarea vine tot de la radio (oricâte voci ar fi), mult mai prompt și mai exact în informarea noastră. La orele serii, poate fi audiată Doina Jalea, metodică și glacială, profesionistă sadea. Chiar dacă a fost cândva și purtătoare de vorbe pe la guvern, nu s-a inițiat în palavre. Nu-i ea pe post, o putem asculta pe Gabriela Langada, o voce caldă, tonică, născută parcă pentru undele hertziene căci, în afara rolului de crainic, îl mai onorează și pe acela de analist într-o lume în derivă, instabilă, debusolată. Anea Bărbulescu reprezintă genul romantic, o anume feminitate, dar, cu toate astea, nu cade în patetisme sau edulcorări, dimpotrivă, prezența sa la microfon oferă grația și confortul într-un spațiu doldora de paraziți.

Ivită pentru contrast sau, poate, dintr-un calcul ușor de bănuț, fiindcă nu toate căile tovarășilor sunt atât de încurcate, Ruxandra

Săraru intră cu toată dantura în microfon, gata să-l schilodească dacă acesta e incapabil să-i preia toate mesajele sau să-i răspundă la comenzile decisive. Ridică tonul (sub imperiul toanelor), cade în verbiage (câtă asemănare cu textele încropite ale unui autor omonim!), intră în delir, e oricând dispusă să citeze din memorie, chiar dacă aceasta-i mai joacă feste, e contaminată de titluri de trei parale și face glume în același registru, e polivalentă, poliglotă, policalificată – o flamă între doi poli! Nu întâmplător îl dinamizează pe Alexandru Papilian când acesta transmite alene de la Paris, are hrană (spirituală) și pentru Dinu Flămând, însuși regele onomatopoeilor, Ilie Dobre, pălește sub direcția năvalnicei Ruxandra, care „vine, vine, vine, calcă totul în picioare”. Așadar, nu-i doctă doar în politică, economie, cultură sau agricultură, ci și (sau mai ales) în sport, tăindu-i piuitul lui Pelican, acidulându-l pe Coca Cosma, mustind în vecinătatea lui Secoșan. În plin efort, fie și radiofonic, Ruxandra Săraru deblochează toate circuitele, sporește toate undele, penetrează toate fortărețele, încât nimeni nu-i mai poate rezista. Nu-i tăiați avântul, nici energia, oferiți-i anabolizante că, după modelul american, trebuie să avem și noi taifunul nostru, fără de care ne-am simți în afara lumii euro-atlantice.

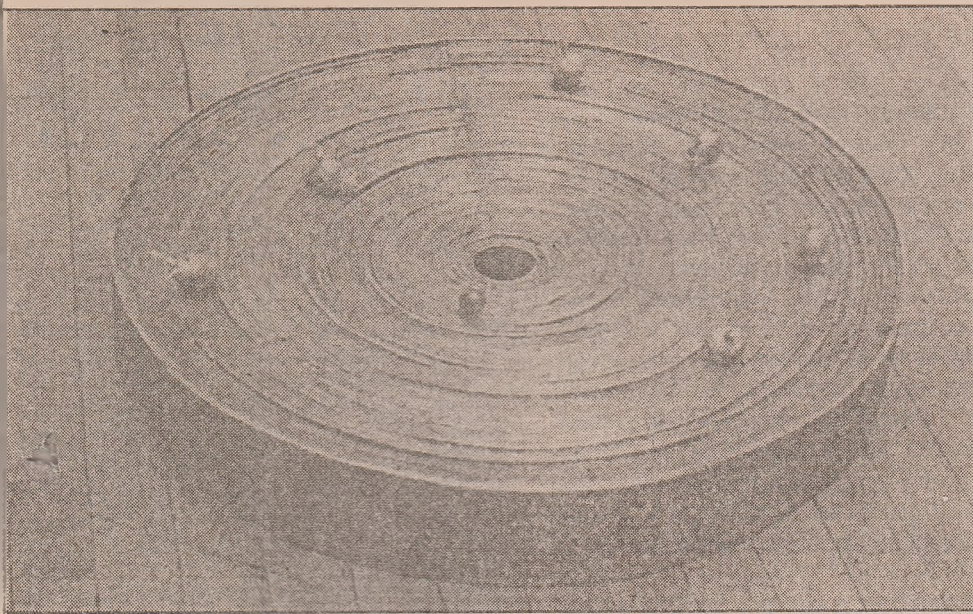
ERATĂ

de ȘERBAN LANESCU

Despre cuvântul *inteligenție* fi-va vorba în cele ce urmează, plecând de la folosirea-i ca sinonim pentru *intelectualitate*, așa cum, și nu o dată, recunosc spășit că am făcut-o, substituind, barem în privința-mi, urmărind să indice o apreciere/raportare ironică și/sau polemică, eventual accentuată și prin punerea între ghilimele sau grafia cu *italice*. Citind – din păcate abia recent – „Originile și sensul comunismului rus” de Nicolai Berdiaev (publicată în 1994 la editura *Dacia* din Cluj, în traducerea lui Ioan Mușlea) am constatat, nu fără oarece senzație de disconfort, că am „păcătuit”, așezându-mă în rândul, și-așa destul de numeros, al celor cărora li se cuvine *diagnosticul*, „Iartă-i Doamne, căci nu (prea) știu ce spun!”.

Așadar, „inteligenția” – prin raportare la contextul socio-cultural de origine, rusesc, și datând din cea de a doua parte a sec. XIX – nu semnifică ceea ce îndeobște se înțelege prin „intelectualitate”, și nici „un simplu grup de intelectuali”, Berdiaev avertizând, de altfel, că „Occidentul ar putea să cadă în greșală” printr-un astfel de înțeles conferit noțiunii. „Or, inteligenția rusească reprezintă o formațiune cu totul diferită, din care pot face parte oameni ale căror preocupări să nu fie de ordin intelectual și care să nu fie ei înșiși intelectuali; la fel de bine se poate întâmpla să nu facă parte din ea o seamă de savanți sau oameni de litere.” Și urmează caracterizarea grupului, sau a colectivității semnificat/ă de „inteligenție” care: (i) poate fi comparat/ă „cu un ordin monastic, cu o sectă care-și are propria sa morală, extrem de intransigentă, o anumită concepție despre lume la care nimeni nu mai poate renunța, obiceiuri și deprinderi, reguli cu totul aparte, mergând până la un anumit aspect fizic mulțumită căruia adeptii săi se vor recunoaște între ei”, adică fiind „un fel de colectivitate ideologică și nu profesională sau economică”; (ii) și-a recrutat adeptii din toate mediile sociale căci „la începuturi, recrutarea s-a făcut în special din rândurile nobilimii cultivate; după o vreme, a venit rândul fiilor de preoți și dascăli, al micilor funcționari și al negustorilor, iar după desființarea iobăgiei și cel al țărănilor”. Aparținătorii inteligenției „erau întotdeauna mistuiți de o idee, în general de natură socială, sfârșind prin a i se dăruia cu trup și suflet”. Iar printre ideile sociale ale vremii se disting „ideile socialiste și anarhiste”. Din inteligenție provine „revoluționarul”, numit de Dostoievski – reamintește Berdiaev – „marele vagabond al întinderilor rusești”. Date fiind însă condițiile „unui regim de strictă supraveghere politică” dintr-o Rusie a „autocrației celei mai extremiste”, forma de manifestare a inteligenției în general și a revoluționarilor ei în particular a fost exclusiv teoretică. „Imposibilitatea – oricărei acțiuni politice a avut drept rezultat respingerea și cantonarea politicului în domeniul ideilor și al literaturii.” De unde și – este precizat – rolul principal ce le-a revenit criticilor literari în „stabilirea unor criterii politice și sociale”. În fine, poate punând la-ncercare răbdarea cititorului, voi mai copia încă un fragment din caracterizarea făcută de Berdiaev inteligenției. „Extrema intransigentă va constitui un fel de auto-apărare, singura cale prin care se va putea feri și păzi de lumea ostilă sau prin care-și va putea păstra și salva un aspect propriu. Pentru această inteligenție pătrunsă de tot felul de sloganuri și clișee sociale sau tendințe revoluționare, trăsătura de căpetenie a individului capabil să devină un adevărat revoluționar va consta într-un dogmatism intolerant care va răspunde întru totul firii cele mai profunde a rușilor.”

Odată lămurită confuzia: „inteligenție” și „intelectualitate” nu sunt sinonime, ce ar mai fi, eventual, de spus este răspunsul la o posibilă nedumerire/obiecție cât privește îndrituirea întregii discuții din punctul de vedere a actualității ei. Adică nu cumva i se potrivește acestei așa-zise erate verdictul „Țara arde și baba se piaptână”? Ba, poate că da. Pe de altă parte însă, și tocmai cu gândul la realitățile social-politice actuale românești, *erata*, mărturisesc, n-a fost decât pre-textul sau introducerea la o căutare ce se iscă prin întrebarea oare nu cumva fenomenul socio-cultural-politic semnificat prin „inteligenție” se manifestă, totuși, acum și aici, desigur, necesară fiind corecția *mutatis mutandi* pentru a surprinde și evidenția „specificul local”.

William Brotherston: Coil, 1994

timpul retrăirii

PELERINAJ SPRE SUD

de CAIUS-TRAIAN DRAGOMIR

Muntele Saint-Victoire împarte lumea în două – latitudinile mai înalte oferă spațiu civilizațiilor, cauzalității, înșiririi evenimentelor și epocilor. La nord de Saint-Victoire s-a născut timpul; tot ceea ce este la sud de Munte aparține indiferenței absolute în fața schimbării. La Nord de această lume a creației lui Paul Cézanne, materia alcătuiește continuități și fluctuații, vâluriri și înălțări sau prăbușiri. Intrând în lumea privită, trăită și pictată de Cézanne, constatăi că realul este compus din dale de lumină.

„Nu credeam să învăț a muri vreodată”, spune, în metru antic, poetul, exprimând sentimentele tuturor, nu numai de față cu umbrei care, până la urmă, nu este altceva decât odihna noastră a tuturor. Nu credeam să ajung a mă apropia cu tot sufletul de opera lui Cézanne, pentru că aceasta pretinde, asemenea unei inițieri, moartea pentru o viață anterioară a percepției tale, pentru a intra într-o altă existență perceptivă, la care marele pictor ajunge progresiv doar ca rezultat al efortului unei vieți întregi.

Am învățat de la Nicolai Hartmann că, în spatele senzației, în orice percepere a realului, se află o succesiune de planuri de apariție, că după senzație vin forma, culoarea, plenitudinea, viața, sensul, ființa, absolutul – și poate câte altele, între acestea. Întreaga experiență a umanității află prin exercițiile, desăvârșite în voința și aspirația lor către adevăr, ale lui Paul Cézanne că profunzimile lumii nu sunt mai mult decât creația liberă, mereu liberă, deci mereu reinnoită și spontană a spiritului nostru, care – el însuși – vine de undeva, de dincolo de noi, dintr-o obiectivitate compactă, universală și transparentă a lumii. Desigur, atunci când picta Cézanne, Hartmann nu își elaborase încă teoria, dar pentru aceasta gândirea europeană nu era mai puțin legată de ideea profunzimilor realului, profunzimi eventual structurate (vezi Lucian Blaga), eventual stratificate (vezi, anterior lui Hartmann, și Carl Gustav Jung).

Ceea ce face dificilă înțelegerea și analiza operei lui Paul Cézanne este faptul că în fiecare din pânzele sale elementul senzorial este extrem de discret. Dacă – așa cum este evident – perceperea operei de artă începe cu senzația, trebuie notat însă că acest pictor al sudului nu este cătuși de puțin legat de

sporirea șocului senzorial la legătura cu opera – așa cum se produce chiar dacă în modalități extrem de dificile – în cazul lui Renoir sau Van Gogh. Senzația este un vehicul și nimic în plus pentru Cézanne, oricât de superbă ar fi paleta sa de verde, de albastru sau de ocru. Senzația, la Paul Cézanne, este atât de direct provocată la întâlnirea cu pânza încât, nici sub raportul culorii și nici sub acela al strălucirii, contrastul sau armonia nu sugerează nici un miracol și nici un mister. Forma și spațiul sunt, de asemenea, clare; nici din acestea nu se naște vreo sugestie – perfecte, ele sunt un subiect perfect de studiu. Compoziția și limbajul simbolic se împlinesc simplu, puternic, foarte direct – ele sugerează, în latură muzicală, genul lui George Enescu de a interpreta Ciaccona de Johann Sebastian Bach: disecare detaliată a temelor, reconstrucție a mișcării polifonice, absolutul echilibrului întru spirit.

Rămâne, totuși, problema misterului în pictura lui Paul Cézanne. După o îndelungată observare, după o cuprindere a cuasi-totalității operei sale, vine abandonul nevoii de a transcede dinspre senzații, către absolutul Divinității prezente în lucruri. Realizezi că acest mod sudic al ființării, pe care îl adoptă, pictând, Paul Cézanne, constă în cu totul altceva decât o deplasare prin straturile ființei și anume dominația absolută, unificatoare, superioară a luminii, a unei lumi care este substanța spațializată a existenței, unire și extensie a inobservabilului. Pachete de lumină alcătuiesc, din afară către interior, realul în toate formele sale. Acesta este Sudul lui Paul Cézanne: nu progresivitate a faptelor, ci simultaneitate a identităților și unităților. Pe membrele nudurilor feminine la baie, pe luciul mării sau al stâncilor, pe trunchiurile și crengile arborilor, sau pe nori – aceeași lumină, aceleași suprafețe de lumină, ca niște dale de templu, absolute și de neînlocuit. O lumină de obicei filtrată și egală, dar care alcătuiește mediul unic al vieții noastre interioare, al legăturii noastre cu lumea și al ivirii lucrurilor din inexistent.

Pictorul și-a dedicat întreaga viață degajării din experiență a unuia (primului, singurului?) dintre elementele lumii. Omul este cel care proiectează asupra lumii adevărul – sau neadevărul.

Gheorghe Pituț, STELELE FIXE

Iată, dureroasă amintire!, s-au scurs mai bine de patru ani de la moartea admirabilului Gheorghe Pituț, poet al generației '70, apropiat prin căutarea grăirii ideale de Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru și, totuși, atât de diferit de aceștia, atât de personal. Volumul *Stelele fixe* este o antologie (îngrijită de doamna Valentina Pituț, soața poetului), cuprinzând piesele poetice de mare rezistență din volumele *Poarta cetății* (1966), *Cine mă apără* (1968), *Ochiul neantului* (1969), *Fum* (1971), *Stelele fixe* (1977), precum și un număr de 25 de postume. Despre fibrele subterane ale poeziei lui Pituț – a cărei mare izbândă a fost definită de către domnul Ștefan Augustin Doinaș ca ținând de „înviorarea lirismului de concepție, a versului filozofic” – s-au scris și trebuie să se scrie încă multe pagini; în această modestă prezentare pe care o fac volumului antologic, mă voi mărgini la a reproduce un fragment semnificativ din microstudiul Profesorului Romul Munteanu, eseu critic așezat în chip de postfață și intitulat sugestiv „În căutarea sunetului originar”: „Caracteristica fundamentală a versurilor lui Gheorghe Pituț rezultă din sinceritate, deci dintr-o manieră cât mai firească de transformare a ideii-sentiment în text. Puțini sunt poeții care pot lăsa această impresie a gândului frust, discret muzicalizat și orchestrat în versuri. Indiferent de tematica abordată în versurile sale, textele sale lirice au fost întotdeauna lipsite de stridențe.

Emitător în direct, impersonal, suflet plutitor deasupra lumii, eul poetului se face mereu simțit în universul său literar. Un om care cugetă, monologhează, evocă, se aude vorbind prin textura operei sale.

Reflexivă sau descriptiv-rememorativă, creația lirică a lui Gheorghe Pituț a avut întotdeauna o gravitate de ritual. (...)

Descinzând din literatura profunzimilor, grefată pe etosul național, ca și Blaga și Vasile Voiculescu sau Octavian Goga și Nichita Stănescu, poezia lui Gheorghe Pituț se prelungește în postumitate ca o voce lirică puternic personalizată în muzeul literelor românești”.

Gheorghe Pituț a fost un flăcău cu inimă întreagă de ardelean, căruia i s-au retezat rădăcinile și a cărui întreagă viață n-a însemnat nimic altceva decât rechemarea acestor rădăcini, re-facerea lor cu o voce care venea din mai departe și din mai adânc. (Ed. Eminescu, 3000 lei)

Valeriu Cristea, DICȚIONARUL PERSONAJELOR LUI CREANGĂ

Subintitulat *Columna Amintirilor*, volumul este primul din cele două care alcătuiesc *Dicționarul Personajelor lui Creangă* și include – speră autorul – toate personaje (151 la număr) din *Amintiri din copilărie*, de la cele principale până la cele episodice sau colective. Dificultatea principală de care s-a lovit dl. Valeriu Cristea a fost aceea că multe dintre respectivele personaje sunt atestate documentar, ele aflându-se înscrise în arhivele vremii, la care criticul a apelat din plin; de aici a rezultat o anumită disproporție între spațiul ocupat de un anume personaj în opera lui Creangă și cel acordat în lucrare, cazul preotului Gheorghe Creangă fiind elocvent în această privință. De fapt, domnul Valeriu Cristea refuză să separe personajele biografiei scriitorului de personajele *Amintirilor*, primele fiind subsumate ultimelor. Construcția segmentelor nu merge pe „tăieturi” nete, strict delimitate și limitative, asta însemnând că nici un personaj nu este epuizat în articolul care i se consacră, dimpotrivă, interpretarea lui continuând în articolele rezervate altor personaje. De aceea, autorul propune lectura după un fir logic, o lectură „grupată” a personajelor; lectura ideală, însă, ar fi cea axată pe urmărirea anumitor serii de personaje, aliniate unui tip (*omul frumos, omul picaresc* ș. a.).

„Ambiția autorului de a scrie un dicționar adevărat (în sensul de complet) al personajelor lui Creangă nu a mers până la încercarea de a-și adapta propriul stil, de critic literar, de eseist unuia – sec, „alb” – de dicționar. Articolele dedicate personajelor au fost concepute ca niște eseuri, mai mari sau mai mici, de la cel de zeci de pagini consacrat eroului-narator la cele de o pagină sau mai puțin, în cazul unor „apariții fugare”, atrage atenția domnului Valeriu Cristea; are perfectă dreptate, eu îndrăznind să cred că, altfel organizat, materialul *Dicționarului* s-ar prezenta ca o veritabilă monografie critică. (Ed. Viitorul Românesc, 1550 lei).

Edgar Allan Poe, POEME

Pe 29 ianuarie 1845, ziarul newyorkez „Evening Mirror” publica poemul *The Raven* al lui Edgar Allan Poe, *Corbul* devenind – remarcă aparține criticului George E. Woodberry – o pasăre națională, iar autorul cel mai celebru american al aceluși moment. Exact peste 150 de ani (simplă coincidență?), în 1995 deci, este publicată o culegere de *Poeme* (în număr de 36) ale neasemuitului poet. Inițiativa editurii merită subliniată și datorită faptului că traducătorul nu este nimeni altul decât Dan Botta, poet ale cărui afinități cu Poe au fost evidențiate cu prisosință de Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Argintescu-Amza. Într-o prefață pe cât de succintă, pe atât de pioasă întru memoria lui Dan Botta, dl. Barbu Brezianu ramarcă: „Tensiunea spre ideal, viziunea paradisiacă a unui univers al binelui și al desăvârșirii, lumea arhetipurilor filosofiei platonice, exaltarea sensibilității și, nu mai puțin, înfiorarea în fața morții – caractere ale universului poezic sunt și cele ale poetului român”. Tălmăcirile semnate de către Dan Botta sunt o dovadă în plus (astăzi avem exemplul strălucit al poetului-traducător Ștefan Augustin Doinaș) că respectarea spiritului – și nu neapărat a literei! – textului original nu echivalează nicicum cu o trădare. (Semnificativă este înlocuirea infinitului temporal cu cel spațial, în cazul celebrului refren funebru *Nevermore*, căruia Dan Botta îi fixează echivalentul românesc *Nicăieri*).

O documentată postfață semnează doamna Veronica Focșeneanu, iar doamna Dolores Botta este autoarea unei utile note bio-bibliografice despre eminentul traducător. Nu vreau să fiu malițios, dar îmi voi exprima două „nedumeriri”: Dl. Barbu Brezianu și-a schimbat, cumva, numele în *Brezoianu*? Apoi, pe autoarea postfeței o cheamă *Viorica*, așa cum apare pe coperta interioară, sau *Veronica*, așa cum este tipărită semnătura în finalul studiului?! Serviciul de corectură ar fi trebuit să se hotărăască, după cum același neglijent serviciu ar fi trebuit să știe că în limba engleză *corb* se traduce prin *raven*, iar nu prin *reaven*! (Ed. Eminescu, 2500 lei)

ANTICARIAT

Richard Aldington, *Death of a Hero*, London, 1929

Să ne amuzăm puțin, citind „profundul” comentariu al lui Anixt, din „Istoria angliisoci literaturii” (Moscova, 1956): „Este povestea vieții unui tânăr englez dintr-o familie de intelectuali, George Winterbourne, care, convingându-se la fiecare pas de domnia minciunii și a ipocriziei, a egoismului și a lipsei de omenie încearcă o cumplită dezamăgire. El vrea să trăiască altfel decât părinții săi, dar nu reușește. Winterbourne intră în armată, pentru a rezolva situația încurcată a relațiilor sale personale pe care singur și-a creat-o în *bed nesăbuit*, legându-și soarta de două femei în același timp. Ajuns pe front, tânărul se convinge foarte repede că patriotismul burghez este și el o minciună, la fel ca toate celelalte principii ale societății în care trăia. Cuprins de disperare, Winterbourne se sinucide, expunându-se gloanțelor germane. (...) *Moartea unui erou* este un protest pasionat împotriva minciunii și a ipocriziei care domnesc în societatea burgheză. Această carte, în care clocotă mânia, a fost scrisă de un om pentru care năruirea tuturor valorilor spirituale create de dezvoltarea anterioară a acestei societăți a însemnat o tragedie”.

Limpede, tovarăși, nu-i așa?! Dar să lăsăm gluma amară la o parte (nu de alta, dar am avut și noi anicștii noștri cu duimul!) și să ne aplecăm asupra unui autor stimabil, pe care traducătorii noștri nu l-au prea răsfățat. Anticariatul din Brăila se află în posesia a două exemplare fiecare fiind comercializat la suma de 6.000 lei.

top 5

Librăria Kretzulescu

- Arthur Hailey, *Știrile de seară* (Univers, 9.000 lei)
- André Barbault, *Zodiacul* (Humanitas, f.p.)
- Emanuel Copăcianu, *Posada 1330* (All, 4.490 lei)

Librăria Sadoveanu

- Serge Brussolo, *Coșmar de închiriat* (Nemira, 5.000 lei)
- Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană* (Eminescu, 5.000 lei)
- John Saul, *Somnambullii* (RAO, f.p.)

Librăria Eminescu

- Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta* (Univers, 7.200 lei)
- Ion Caraion, *Cimitirul din stele* (Eminescu, 3.000 lei)
- Robert Ludlum, *Moștenirea Scarlatti* (Olimp, 5.00 lei)

Librăria Alfa

- Andrei Marga, *Filosofia unificării europene* (Apostrof, 3.500 lei)
- Ghiță Ionescu, *Comunismul în România* (Litera, 4.500 lei)
- John Saul, *Somnambullii*

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

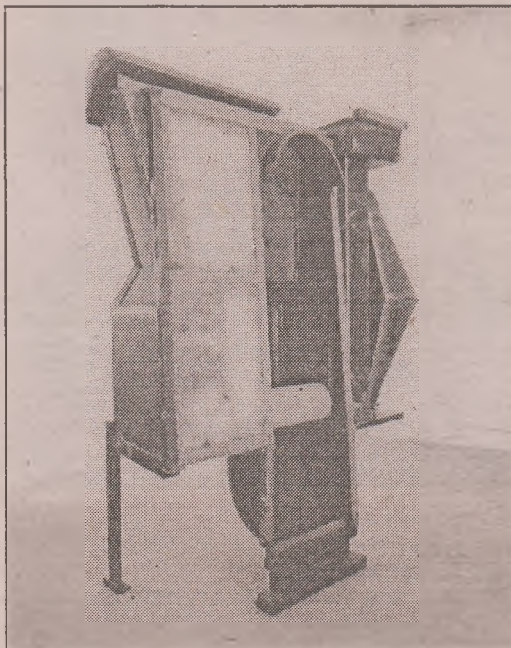
- Arthur Hailey, *Știrile de seară*
- John Saul, *Somnambullii*
- Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

UN DUR ÎMBLÂNZIT

de ROXANA SORESCU

În confuzul an 1991 apărea la Editura Eminescu romanul **Gheață la mal**, debutul unui tânăr doctor, Alexandru Ciocâlțeu, care câștigase, în 1983, premiul de debut al Editurii Albatros. Romanul nu putuse să apară în anii concepției triumfaliste asupra vieții și ai viziunii stereotipe – obligatoriu optimiste – asupra individului, iar în momentul când vedea lumina tiparului atenția față de literatura de ficțiune era atât de redusă încât apariția unui scriitor cu totul remarcabil, cum era Alexandru Ciocâlțeu, a putut să treacă fără a stârni un prea mare ecou. Poate se va recupera, în timpuri mai puțin stoace, vina aceasta a receptării. Pentru că avem de-a face cu un scriitor de cel mai mare interes pentru literatura română, unul din prozatorii de marcă ai generației foste optzeciste, care și-a construit de la început un univers propriu și care a găsit un ton care îl particularizează printre confrăți. Alexandru Ciocâlțeu este un scriitor lucid, fără iluzii, în contact permanent cu mizeria sufletului omenesc și, mai ales, un scriitor care nu recurge la menajamente stilistice și la ipocrizii verbale, un rafinat al durității bine dozate. Folosește cuvintele fără false pudori ale unui revoltat. În subtextul cuvintelor zace vulnerabilitatea unui încăpățânat al iluziei și al sentimentelor pure, fragilitatea dezamăgitului în contact cu o lume neiertătoare și ipocrită. Scriitorul cultivă, în contextul vieții moderne, tipul non-conformistului romantic, al aparent cinicului care își maschează onestitatea și altruismul spre a se apăra de politicoșii roși adânc de minciună, lăcomie și ipocrizie. Drama epică din **Gheață la mal** era simplă: un tânăr procuror trebuia să ancheteze dispariția unui medic fixat, după ieșirea din pușcărie, pe un șantier îndepărtat, unde trăia izolat de toată lumea, care nu-i era decât pacientă. Prilej de a dezvălui drama sentimentală a medicului nevindecat până la maturitate: femeia pe care o iubise făcuse o căsătorie din interes și hrănea și ea, sub aparențele prosperității victorioase, o rană nevindecabilă. Anchetatorul (personaj esențial

John Gibbons: *St. Matthew's Passion*, 1986–1990

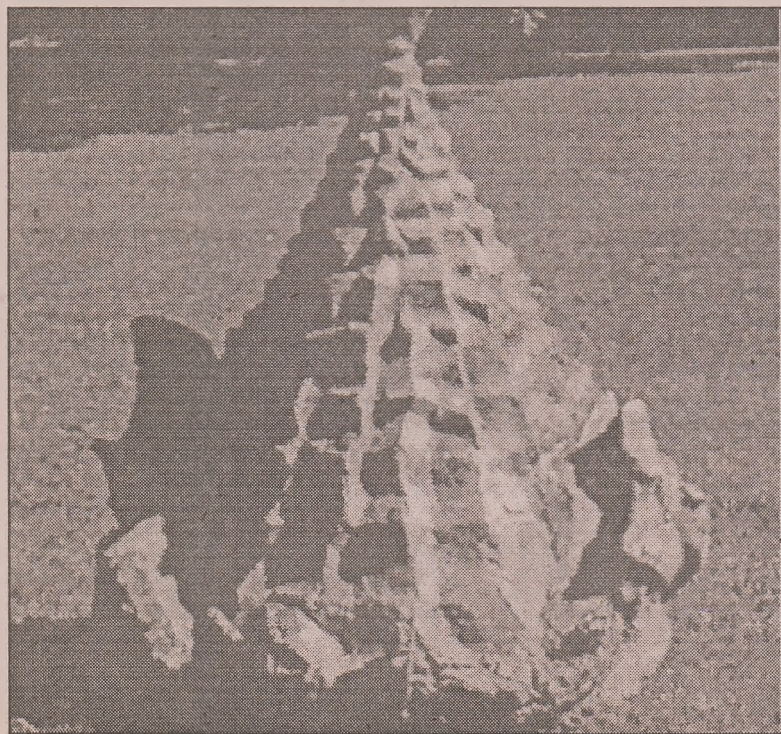
al literaturii române antedecembriste) intra în contact cu toți cei care îl cunoscuseră pe doctorul Costin Ruicu, în primul rând cu fosta iubită, Ana, și cu soțul acesteia, Andrei. Era un excelent prilej de autocaracterizare prin limbaj a tipurilor obtuze, mărginite, triumfătoare. Personajul era definit prin procedee încrucișate: replici confesive întinse, flux de conștiință, impresii ale celor din jur și ale anchetatorului – într-un cuvânt, procedeele moderne de construcție a romanului, bine stăpânite de autorul care nu avea deloc aerul șovăielnic ai unui debutant. Toate puneau în evidență imposibilitatea de a supraviețui într-o lume sufocantă, ucigătoare a tot ce putea fi în om încredere, bunătate, sinceritate, sentiment. Eroul nonconformist al vremilor comuniste se dovedea un incurabil romantic, un karatist al cuvântului, cu suflet de adolescent încă pur, pentru care nu exista altă salvare decât sinuciderea.

În cel de al doilea roman al său, **Strigătul umbrei** (1995, editat de Romset Comercial?!), Alexandru Ciocâlțeu reia personajele din romanul de debut și le pune să acționeze în alte împrejurări. Doctorul Costin Ruicu, părăsit de o Ană care e acum soție de miliardar american și vedetă la Hollywood, se înfruntă cu părinții adoptivi ai femeii pe care o iubit-o (fostă copil al străzii), prilej de a pune în dezbatere una dintre problemele morale insolubile ale medicinei: dreptul omului la euthanasie; dar și prilej de a relua o temă foarte la modă în presa ultimilor ani: destinul copiilor părăsiți, ajunși la mila publică. Cum se observă, scriitorul și-a creat câteva tipuri ima-

ginare (doctorul cel mai uman sub aparențele cele mai dure, iubita pusă pe căpătuială, bătrâna decrepită, dar cu viclenia intactă), pe care le pune mereu în situații reprezentative pentru o anume atmosferă socială. Personajele acestea nu sunt tipurile fixe ale romanului clasic, ci persoanele ambigue ale narațiunii moderne. Personajele lui Alexandru Ciocâlțeu se autocaracterizează în primul rând prin confesiune; și – încă o dată – avem de-a face cu un bun cunoscător al felului în care limbajul dezvăluie și ascunde în același timp și al felului în care narațiunea de sine dezvăluie caracterul. Dar imaginea despre sine a personajului se confruntă permanent cu imaginea celorlalți despre el, de unde relativitatea, privind mai ales aprecierea morală a faptelor individului. Bunicul înțelept, de exemplu, care n-ar ucide pentru nimic în lume o ființă vie, se dovedește un bețivan egoist, ucigaș inconștient de suflete de copil; cuplul armonios la bătrânețe e alcătuit dintr-un soț bețivan, care n-a ratat nici un prilej de a înșela și dintr-o soție care și-a căutat compensații aiurea, plătind păcatul prin aducerea pe lume a unui monstru. Lumea fără mască, fără minciună, fără iluzii – confruntată cu o lume a împăcării ideale, a îndatoririlor morale, o lume care nu poate fi aflată decât în iluzia unei religii. Fiecare capitol din **Strigătul umbrei** este așezat sub o prescripție canonică, care înregistrează îndatoririle dreptcredinciosului într-o anume zi, pentru ca, din confruntarea mizeriei reale și a îndrumărilor din alte vremuri să se mai vadă o dată absența oricărui refugiu exterior al ființei umane vulnerate.

Acest al doilea roman este mai fluent construit decât primul, narațiunea este mai lineară, alternarea dialogului și a monologului interior e rezolvată în favoarea dialogului, în sfârșit, problematica e mai convențională. Iar limbajul e îmblânzit în marginile decenței, semn de adaptabilitate crescută a unui autor mai înțelept poate cu un deceniu de viață. Personal, îl preferam pe revoltatul veșnic sictirist din romanul de debut. Doctorul Ruicu are de răspuns acum la două întrebări morale: are dreptul un medic să ușureze suferința unui bolnav incurabil, prin euthanasie? Și are vreo valoare în fața suferinței păcatul sau moralitatea ireproșabilă a celui care suferă? Ce contează? Doctorul nu găsește altă soluție decât să-i creeze celui în suferință condițiile sinuciderei. Trebuie să medităm la faptul că în cărțile acestui vindecător, sinuciderea este o soluție existențială hotărâtoare. A doua întrebare ține de dreptul la ferice al copiilor crescuți în absența oricărei afecțiuni, în boschete sau case de copii. Fosta iubită a doctorului este un astfel de copil, înfiat de o aparent onorabilă familie burgheză, care îi poate oferi tot, numai dragoste nu. Rezultatul: se va înregimenta și ea printre cei care slujesc „bucuria de a trăi” înhățând tot ce găsește în jur. Cu cât mai mult, cu atât mai bine.

Se află în acest roman, în care duritatea începe să se îmblânzească în favoarea sentimentalismului, o scenă magistrală. Demnă, ca să-l citez pe autor, de scriitorul acela rus, cu numele terminat în – ievski, care înțelegea atâta, în **Crimă și pedeapsă** de exemplu, din marea și abjecția sufletului omenesc. Bătrânul cabotîn decriptic care a fost tatăl atotputernic al Anei vrea să-l convingă pe doctor să-i viziteze soția (care, la rândul ei îi va cere s-oucidă pentru a-i ușura suferința), iar pentru a-l hotărî joacă marea scenă a bătrânului neputincios, care îl domină pe celălalt prin slăbiciune, punându-l în situația de a-și dovedi omenia numai transformându-se în uncaletă. Amestecul magistral de ipocrizie pusă în slujba bunelor intenții, lupta pentru dominație psihică, în care nici unul dintre adversari nu-și cruță mijloacele, viclenia și sinceritatea, vinovăția și altruismul acționând concomitent și indestructibil într-o scenă în care fiecare cuvânt rostit e un mijloc de atac și de apărare – toate acestea fac din Alexandru Ciocâlțeu unul din potențialii noștri mari scriitori. Ar fi păcat să se transforme într-un autor de narațiuni sentimental convenționale, bine vandabile.

Willam Brotherston: *Helm*, 1988–1989

constantin abăluță

Frizerie la Fred

Cu mâinile în capul oamenilor Fred bolborosește ceva neînțeles tunde câțiva bătrâni ca și el pentru ras nu mai are mâna prea sigură. Are un singur scaun de frizerie și-o oglindă cu formă ciudată care-a crăpat la cutremur și-a căzut parțial cu o oră înainte de căderea dictatorului. Fred crede că oglinda posedă virtuți magice. Bătrâneii se zgâiesc de zor la ea nu ca să-și vadă bielele fire de păr pe care le ciumpăvește Fred ci ca să-și afle viitorul. Conturul fiecărei pete, fiecare zgârietură sunt interpretate de ochii ce-au început să vadă iar fără ochelari. Fred cu tactul convenit nu se erijează în atotcunoscător distribuie numai accentele în conversație bolborosind „numai dacă...” sau insinuând „poate chiar că...” Copacul din fața frizeriei se zărește și el în oglindă coaja lui ridată îi încurcă tot mai mult pe bătrânei nu-ndrăznesc să-i propună lui Fred să-l taie nici să mute oglinda ceva mai încolo. Un electrician pensionar argăsit soluția salvatoare a venit cu o lanternă și astfel poți studia atent oglinda numai atât oglinda fără să zărești nimic din ce reflectă ea. Așa că Fred nici nu mai reușește să-i tundă căci ei studiază rând pe rând cu lanterna întinderea strălucitoare cu formă și pete ciudate și altceva nici că-i mai interesează.

Răgaz

Nu știu cât am stat în acel hol întunecos prin care treceau călugărițe și marinari și-n care fumul alerga-n toate direcțiile

Vocile se bolteau deasupra-mi ca un frunzar îmi aminteam cucuiul imens din creștetul unui prieten barca verde care-a luat foc în mijlocul fluviului

prin peretele de sticlă urmăream norii niște nori oarecare pe-un cer oarecare faptul că nu aveam copii mă scutea de orice iluzii și-mi dăruia libertatea nimicniciei

Anticarul

În grădina părăsită a teatrului de vară în ghereta prăpădită a fostei cabine de proiecție locuiește Mișu anticarul ambulant. Vara își întinde terfeloagele pe băncile teatrului pe genuri pe limbi pe decenii de apariție edițiile bibliofile nu le expune niciodată din ele își arată pe furis doar pagini xeroxate dacă plouă așterne deasupra un plastic și peste capul lui deschide o umbrelă acoperită și ea cu un plastic. Are un motan dresat care miaună când te atingi

de cărți așa că dacă te interesează vreuna trebuie să i-o ceri lui Mișu care se duce s-o ia schimbând priviri complice cu felina.

Când cineva mai de soi nimerește pe-acolo Mișu vorbește cu el în trei limbi și uneori de bucurie îi dăruiește câte-o carte O am în dublu zice el, iar tipul nu poate să-l refuze ba îi cumpără și el una chiar dacă nu-l interesează.

Străiniiăștia ont l'usage du monde zice Mișu și-i face cu ochiul motanului care stă la datorie cocoțat pe ediția princeps a lui Gargantuel bibliofilia bibliofiliei dar ce să-i faci e singura de care motanul nu-i tentat să se deslipească Nu-mi pot explica spune Mișu, cred că dacă n-aveam

cartea asta nu-l puteam dresa. Când nu are mușterii Mișu își drege bicicleta care se strică de-atâta nentrebuințare, ori repară sifoane vechi ridică în sus sifonul și-l potrivește în soare umbre colorate fulgeră o clipă peste cărți motanul somnolează pe Gargantuel nori albi trec pe cer mânăți de vântul invizibil al înălțimilor și Mișu ametește brusc, se sprijină de-un spătar cuprinde dintr-o ochire toate cărțile și-și spune lată, iată așa am trăit...

Greva tăcerii

O lună și jumătate am făcut greva tăcerii. Mă așezam sub umbra copacilor și ascultam zgomotele orașului filtrate prin frunzare. Când mă spălăm apa îmi aluneca mai iute pe piele. Întâlnirile cu prietenii aveau o consistență de megalit. Îmi plăcea să urmăresc pe cei ce-și fac semne peste apa lacului vrabia ce zilnic venea pe-aceeași țigla norii care se profilau printre scaunele de pe terasă.

Mă simțeam în mijlocul aerului și-al întâmplărilor viu, invizibil, imprevizibil puternic, tăcut, om.

Dar au năvălit hoardele mi-au spart capul cu o piatră și-am țipat, și-am vorbit...

Furnica hawaiană

A venit la mine furnica hawaiană

m-a luat la o plimbare-n jurul lumii din când în când mă mușca de ureche să mă trezească din letargia în care căzusem. Furnica hawaiană a intrat într-o frunză și-am așteptat-o cincisprezece ani când a ieșit nu m-a mai cunoscut a luat primul transatlantic s-a urcat pe steagul de pe catarg și n-am mai văzut-o niciodată. De câte ori mă gândesc la ea cojițe de var cad de pe pereți camera mea devine zi de zi mai cenușie.

Vânzător ambulant

Doarme în picioare în colțul odăii cu fața la perete își spijină fruntea de zidul rece o împăcare mare îl cuprinde. A învățat să doarmă așa de la cai, toată viața a fost grăjdar. De când a ieșit la pensie vinde chibrituri și curele de ceas. Sunt cele mai utile lucruri spune în timp ce-și aranjează marfa în valijoara plată din placaj atârnată de gât. Tarabă ambulantă asta sunt și-ți arată cu degetul o cutie de chibrituri autentic suedeze, de la mama lor. Copiilor le dă pe furis câteva bețe să-și facă tiribombe. Într-o zi un domn i-a luat trei curele de ceas dintr-odată. De bucurie până noaptea târziu a făcut cinstea câțiva amici apoi s-a dus în colțul lui și-a adormit cu fruntea la zid gândind: trei dintr-o dată. A doua zi l-au găsit țeapăn, una cu zidul.

Kalid

În parcul circului la malul apei sub un pin Kalid stă cu mâinile întinse înainte, când trec prin raza palmelor lui trecătorii simt o căldură ciudată cuprinzându-i. Unii se opresc și Kalid îi vindecă de boli alții se-ndepărtează temători. Nu ia nici un sfaț de la nici unul căldura palmelor lui nu-i de vânzare. Are o mică pensie de urmaș de la Olga dresoarea sfâșiată de leu. Seara Kalid își spală palmele în apa lacului și se duce să doarmă în locomotiva părăsită de la barieră, fierul ei masiv îi reface forțele. A doua zi din nou în parc la locul lui Încercând să implanteze în pieptul trecătorilor acea căldură care i se comunică în fiecare noapte.

Orgoliu

În orașul meu există o imprevizibilă zi ploioasă. Apare o dată la zeci de ani și transformă câteva străzi în râuri. Ploaia este compactă, fără picături o masă verticală în continuă prăvălire.

Ultimă a apărut în anul nașterii mele scufundând chiar strada pe care locuiam. Copil fiind tata mă ducea pe malul râului și-mi arăta locul în care mă născusem.

Tata a murit. Am cincizeci și șapte de ani. Ar fi timpul ca ziua ploioasă să revină. Toată viața mi-am dorit nu să apuc o zi ploioasă ci să fiu una cu ea.

LABIRINT ȘI DORINȚĂ

de IULIAN BOLDEA

scriitură precum cea pe care o practică Paul Tumanian exprimă, în modul cel mai limpede, interogațiile și rământările omului (post)modern, concentrând, în modelul epic, o conștiință a lumii în meandrele căreia evidențele raționaliste ale realului se află la confluență cu iregularul fantastic. Romanul **Domnul Marius și doamna cea mică** (Ed. Ararat, București, 1995, cu o postfață de Gabriel Andreescu) probează din plin calitățile și fisurile unui atare discurs narativ, propunând meditației critice un text de o surprinzătoare densitate epică și nvergură ideatică.

Dincolo de drama propriu-zisă a acestui

„mic roman“, care ne prezintă aventurile domnului Marius și ale doamnei celei mici într-o lume subterană, având toate aparențele celei reale, în care, însă, decorurile se modifică neconținut, spațiul își alterează și multiplică ipostazele și dimensiunile; ceea ce incită la reflecție în acest text este tocmai relația conștiinței Personajelor cu această lume ce-și comprimă sau își dilată contururile și înfățișările, într-un deconcertant carusel al perpetuei metamorfoze. Dacă „în proza lui Paul Tumanian fantasticul este o strategie de transfigurare a concretului în concret liric“ (Gabriel Andreescu), trebuie să acordăm fantasticului nu doar o astfel de accepțiune mai

«ACEST SUFLET PREA FIRAV»

de SORINA GABRIELA COSTEA

ată concluzia unui întreg volum de versuri: „Libertate de noapte“, aparținând unui poet din Bistrița, Olimpiu Nușfelean. Este, în același timp, și ideea fundamentală a volumului care, deși structurat pe patru părți: „Sudoarea singurătății“, „Cu mâinile proptite în goluri“, „Felinarul neputinței“, „Cai verzi“, e, în realitate, o continuă confesiune, un discurs fără pauze, a cărui febrilitate este cenzurată de luciditate și de o cuceritoare cuminenie.

Poetul, vocea care se rostește, seamănă personajelor din tablourile lui Giotto care se mișcă într-un plan paralel cu cel al privitorului, în ritm cu acesta, părând a respira același aer ca și el, rămânând totuși într-o lume a lor care, e adevărat, se interferează cu cealaltă. Are și el un spațiu paralel (pentru el o adevărată Insulă a Fericității) în care se refugiază și unde nu poate fi ajuns.

Este un spațiu alveolar în care nu pătrund vocile Realității, radioul și lumina electrică sunt stinse, perdelele au acoperit „pânda ferestrei“, un spațiu în care poetul citește, cu detașare, cărți anonime și presă de scandal, bându-și vinul lui acru și fumându-și țigările lui ieftine, și-și face, apoi, măruntele socoteli ale zilei.

Realitatea este pentru el un labirint în care-și caută cu disperare iubita, prietenul, idealul. Aceștia pot fi însă găsiți doar la „magazinul de vechituri“ (jalnică degradare a valorilor) sau „în piețele publice“, printre cei mulți.

E o lume cenușie, a unei civilizații tehnologice („o izbândă a neantului“, cum o numește autorul), în care „invizibila pilitură de fier“ e suflată peste „magneții sufletului“, o lume atât de banală încât te incită la revoltă, cere să fie personalizată și agresată: „îți vine să-i dai un chip/și să-i tragi câteva palme“ („Poemul

neființă“). E un spațiu al lașității și oportunistului care „cu palme netezește cutele zilei“, al pragmatismului nesimțit care „cântărește stropul ploii văratice“.

E un spațiu al indiferenței, pentru că în această realitate s-au petrecut atâtea grozavii încât au depășit limitele percepției și ale puterii de a rezona „în aceeași zi/în același ceas/în aceeași secundă“. Pare a fi intrat într-un soi de buclă temporală în care jertfa cristică: „inima mielului“, nu mai impresionează și nu mai salvează pe nimeni: „sângele ce nu mai doare/lipit pe spatele secolului/rece sudoare“ („Abator“)

Toate posibilitățile sunt aici retezate, liniștea e „mincinoasă“, modelele sunt degradate. „Casa părintească“ a devenit un ideal descărnat de prea multă puritate. Așteptarea, prea lungă, a minunii a eșuat în plictiseală. Nu se mai pot prinde esențele, artistul a pierdut capacitatea de a sesiza metafizicul: „De dinaintea ochilor mei/cerul și-a luat zborul“ („Zugrav“). Cauzele sunt poate pierderea instituției copilăriei, faptul că am ucis în noi sufletul copilului și am ratat, prin violență, posibilitatea revelației. Natura însăși a fost omorâtă și apoi recreată, artificial, cu „ochi de sticlă și plămâni de rumeguș“ („Lecția de biologie“). Arta, realitate imitată, a rămas numai o formă golită de conținut. Lumea de semne a devenit o lume de lucruri. Și totuși, esențele, miracolul, adevărul sunt aici – numai că nu le recunoaștem, am pierdut această capacitate: „Încă mă întreb/cu lumina pe gură, mă întreb/lângă luntrea uscată și scoici vorbitoare,/ ce putea să creadă un zeu/încălțat în sandale, cititor al garoafelor,/adunând din nisip lâna de aur“ („Vals de-a pururi“). Sacrul s-a camuflat perfect.

la nivelul ansamblului textual, cât și prin experiența gnoseologică a personajelor. În lumea subterană, cu o conformație utopic-onirică, în care ajung domnul Marius și doamna cea mică, nu alcătuirea obiectelor e cea care provoacă sentimentul insolitului, impresia neobișnuitului.

Obiectele, lucrurile, oamenii întâlniți aici au o alcătuire cât se poate de coerentă și de verosimilă. Bizară, neliniștitoare este, în schimb, relația dintre obiecte, modul în care acestea se integrează în tectonica întregului, ca și modul cum „răspund“ aceste obiecte comenzilor ființelor umane. Perfect articulat la nivelul fiecărui element în parte, fantasticul își declanșează energiile în dinamica insolită a întregului. Călătoria cu acel tren ale cărui vagoane se dezmembrează treptat, bucatarul simandicos întâlnit în vagonul-restaurant, rătăcirea simbolică prin hotelul cu înfățișare și funcție de labirint etc., toate acestea induc textului o certă dimensiune onirică, în care, între coerența și „verosimilitatea“ obiectelor și juxtapunerile insolite, se stabilește o tensiune textuală cu multiple semnificații și finalități, care imprimă, de altfel, romanului un cert dramatism.

În fond, lumea subpământeană, ireală în care pătrund cei doi nu e altceva decât o lume a Dorinței, după cum călătoria lor cu valoare inițiativă poate fi validată ca o coborâre în subconștient, acolo unde logica supraordonatoare a lumii reale își pierde autoritatea și consistența, iar timpul și spațiul se relativizează, aderând la o dinamică a aleatorului și imponderabilului. **Nostalgia și dorința** sunt resorturile care pun în mișcare dinamismul textual, din aceste două componente psihologice – oarecum apropiate ca semnificații – decurgând cu o anume transparență a expresiei traseului oniric al celor două personaje, ca și destinul lor narativ. „Firescul“ cu care se inserează domnul Marius și doamna cea mică într-o ordine a nefirescului, faptul că tensiunea semantică nu e generată de reprezentarea fantastică propriu-zisă, ci de insolitul relației ne pun în fața unei proze în care realismul detaliilor converge spre un lirism difuz, eterat al ansamblului textual.

Modalitățile narative privilegiate folosite de autor – dialogul de o inepuizabilă vervă, descrierea marcată de o intensă capacitate evocativă și mimetică, fac din romanul lui Paul Tumanian un text relevant prin coerență epică dar și prin performanțele stilistice angajate în logica discursului narativ. Dovedind o incontestabilă știință a dozării efectelor, prozatorul reunește strategii distincte, modalități variate pentru a configura această lume în care elementele fantasticului transcriu un spațiu inalterabil al dorinței, pulsionile subconștientului travestindu-se în figurație insolită, în „reprezentări“ onirice, cu o logică a improbabilului și imponderabilului. „Acele minunate vremuri“ pe care le invocă și le evocă, obsesiv, domnul Marius cu o nebănuită sugestie lirică convertesc în figurație narativă opoziția fundamentală a cărții lui Paul Tumanian, aceea dintre dorință și realitate. Eliberându-se de tutela oprimentă a realului, personajele se regăsesc într-o lume cu articulații aleatorii, în care obiectele se conformează dorințelor protagoniștilor iar timpul și spațiul își atenuază determinațiile configurând, în liniile unei realități de o transparență absolută, un spațiu edenic, al misterului ființei ce-și regăsește autenticitatea în perimetrul utopic al imaginarului.

Romanul lui Paul Tumanian oferă, prin scriitura situată la confluența constantei metonimice cu cea metaforică, un model al existenței mântuite prin sugestia imaginarului, într-o rețea textuală densă, impregnată de un lirism benefic.

PIVNITA CU VINURI

Vinul se terminase, așa că am văzut-o pe Marta uitându-se întrebătoare la fratele său. Acesta nu și-a dat seama, de la început, prins într-o discuție despre profețiile în legătură cu Mesia, dacă va fi Fiul Însuși al Celui Viu, sau un Înger din ordinele superioare, ori un alt Ilie, un alt Enoch, poate? Lasarus cita din Isaia, scris în inima sa: „Apoi o Odraslă va ieși din tulpina lui Isaia și un vlăstar va da rădăcina lui“. Încet, gânditor, reluă mai dinainte: „Chiar dacă poporul tău, Israele, va fi ca nisipul mării, totuși numai o rămășiță se va întoarce, căci nimicirea este hotărâtă, făcând să se reverse dreptatea“. Și, continuă: „Duhul Domnului se va odihni peste El, duh de înțepciune și de pricepere, duh de sfat și de tărie, duh de cunoștință și de frică de Domnul“. Dar ce nu putea pricepe era esența profeției: El, Salvatorul, va fi un „om al durerii“, nu al triumfului, alungat și umilit de către cei pentru care venise. Lucru de mirare, lucru de neînțeles. Brusc, făcu semn unui serv să mai aducă vin la masă. Am ieșit și eu dornic să-mi adun gândurile și să vizitez, dacă se va putea, locurile de depozitare a vinului. Am cerut îngăduință Martei, care tocmai se-ngrijea ca portocale, rodii și curmale să fie aduse, la încheierea cinei, și m-am dus după băietanul acela cu nume parcă de alint, Benjamin. Cava era largă și uscată. În chiupuri, de diferite mărimi, unele cât un stat de om, altele cât statura unui copil, abia adus pe lume, dormita vinul. Amforele aveau forma zveltă, atât de bine știută, dar, surpriză, în partea inferioară nu erau teșite, așa cum te-ai fi așteptat, ci ascuțite, permițând să fie înfipte în nisip. Se sprijineau una de alta și mi-a venit în minte că sunt niște bărbați ce stau umăr la umăr într-o furtună, un grup statuar. Am auzit că în părțile Pontului Euxin a fost recuperată o amforă îngropată la mare adâncime în nisip și când au desfăcut gura pecetluită nu a curs nimic, spre dezamăgirea cruntă a celor care așteptau lichidul vechi de mii de ani. N-a curs nimic, nimic, nici măcar o picătură! Dar scuturat de toarte (într-un vas de pământ cu circumferință generoasă) din chiup a prins să se prelingă, greoi, dens, un conținut gelatinos. „Marmeladă!“ a spus, repezit și ingenuu un muncitor ce ajutase arheologilor să degajeze prețiosul vas. Tocmai acel om, ce-a stârnit hohote, dar de care el nu s-a mâniat, a fost desemnat (poate de aceea) să guste ciudatul vin solidificat. A luat o bucatică, nu mai mare decât o firimitură de pâine de casă (un pătrățel nesfărâmițos, ferm, drojdia ce se punea înainte în frământătură era suficient de bună și destulă, iar făina neamestecată cu cereale inferioare, „fruntea grâului“). A mestecat-o îndelung, transpus, obrajii i se coloraseră de un foc lăuntric. A stat o vreme nemișcat, s-a înroșit tot și s-a întins surâzător pe nisip. L-au dus spre seară la corturi, unde a dormit două zile și două nopți, fără întrerupere, nerăspunzând nici măcar prin vreun mormăit, sau sforăit, la provocările ironice ale prietenilor săi. Respira ritmic, fericit, cu zâmbetul cu care îl văzusem înainte ca el să lunece în tărâmul fecund al inconștientului.

Omul a rămas cu numele Marmeladă, așa îl strigau și în satul său, de pe lângă Razelm, și, mai târziu, când s-a imbarcat și a călătorit, pe vase comerciale sau pescadoare, ca simplu marinar, aproape prin toate mările. Prefera

adrian
popescu

Mediterrana, unde se pescuia bine pe vremuri și sardelele mărunte erau ușor de reperat, în bancuri urieșești, înaintând lin, în răcoarea dimineții și vasele de pescuit nu aveau niciodată conflicte, pește fiind din belșug, iar ei mulțumindu-se cu sardina argintie și netânjind după deliciosul anchois, sau după marele pește-spadă, al cărui bot amintește chefalul Danubiului, la vărsarea în Pont. Deci, Marmeladă se pierdea printre miile de marinari, doar că se deosebea, de aceștia, prin faptul că nu agrea cârciumile și tavernele din porturi, unde majoritatea își prăpădeau banii agonisiți în lungile luni de navigație. El își muia doar buzele în băutura, prilej de alte ironii, îndreptate asupra răbdătorului om. „Nu îți găsim, de, vin din ăla de care ai **beut** tu din ol și ai **durmit** ca un mort, naiba știe ce-i fi visat tu, de nu-ți mai place nici să bei cu noi, nici să mergem împreună la dansatoare!“ Marmeladă, pe care îl chema, de fapt, Vasile Grigore (Vasile fiind numele mic) nu le răspundea. Cert este că vasul lor, Sinoe, oprit la Genova pentru reparații, le-a dat tuturor neașteptata posibilitate de a sta o săptămână în Peninsula. Mai precis, de a cutreiera în voie tărâmul latinilor. Și, după gusturi și afinități, după înrudiri, sau criterii

obscure, echipajul s-a organizat în grupuri de trei-patru, ca să răscolească tarabele mai ieftine și locantele, să pătrundă în forfota piețelor și în umbra pe care o lasă palatele la amiază, când soarele italic e fierbinte, ca în Orient, să încerce băuturile și jocurile de noroc ale localnicilor. Ba să se și încaiere cu aceștia, pentru pricini vechi de când lumea, pe care omul le arată la beție: gelozie, invidie, dușmănie etc. Vasile a pornit-o singur spre Roma și s-a întors parcă și mai caient-plin de o energie nouă, ce venea dinăuntru. De ce vă înșir toate astea acum, coborând în pivnița de vinuri a lui Lasarus? „Chiar, de ce ne spui?“ Pentru că Vasile mi-a vorbit numai mie, prietenul său, de „dormitoarele“ mortuare ale etruscilor, de necropolele lor văzute în Umbria (al cărei teritoriu de acum corespunde vechii Etrurii) de sistemul subteran de coridbare și încăperi, unde nu te simțeai, de fel, stingherit de vecinătatea morții, chiar o acceptai, cu naturalețe. Și Vasile, om simplu, dar inițiat (poate în somnul acela pe nisipul de lângă mare, unde lucrase ziua, dar de cine? De un dublu al său, de un strămoș, care venise, atras de mirosul vinului, era vinul aceluia, din care nu mai rămăsese decât un nume pe o stea funerară, sau o inscripție pe un zid) mă ului, arătându-mi cu ce se întorsese el din Cetatea Eternă. Niște inscripții din catacombe, transcrise într-un caiet. Umblase prin ele ca printr-o pivniță de vinuri, lejer, trăgând în nări mireasma de umezeală și pământ, de așteptare și speranță. Iată câteva din aceste epitafuri: „Ziua a cincea a calendelor lui noiembrie. Aici a fost depus pentru somn Gorgonius iubit de toți și care nu a urât pe nimeni“. O alta: „Prea repede a fost îngropată Constanța! Demnă de admirat pentru frumusețea sa a trăit XVII ani, șase luni și șase zile“. Sau: „Sufletul tău să se refacă în Binele Suprem, o, Kalemira“. Vasile povestea despre niște picturi copilărești și grave în același timp, de pe pereții catacombelor. Erau cei trei tineri, Sadrac, Meșac și Ahed-Nego, în cuptor, despre care, ne spune profetul Daniel, că nu au pățit nimic, ocrotiți de un Înger, când Nebucadnetar, mândros că ei nu s-au închinat idolului, i-a azvârlit în arzimea flăcărilor. Mai erau Iona și Chitul, apoi Orfeu cu lira, într-o grădină și în jurul lui un câine, un lup și, pe ramurile unui copac porumbei și un păun, de o parte; de cealaltă parte – o broască țestoasă, un șarpe și un cal (inorog?).

Toate astea mi le-am amintit în liniștea aceea de sub pământ, unde Benjamin mi-a întins respectuos o ulcică, să mai gust puțin vin, dintr-o amforă pe care tocmai o destupase, verificând acolo, pe loc, dacă nu cumva vreo musculiță, ori frunză de viță se strecurase înăuntru. Vinul se alegea în amforă, negrăbit, la întuneric. Zdrobiți în grandioase căzi de piatră (cum se poate vedea și azi prin curțile rurale din Latium și Campana) strugurii își lepădau toată țărâna, așa cum omul își lăsa trupul, pentru a dobândi nemurirea de după moartea aceea, în pivnițe și în catacombe, sau în cimitire subterane. Și vinurile așteptau sufletele! Am simțit răceala lutului pe buze și lichidul, întâi rece, apoi, fierbinte. Un vin roșu, dulce, dar nu foarte, mătășos, nu aspru, liniștitor. Am urcat cu amfora, ținând fiecare de câte o toartă, și l-am ajutat să o așeze sprijinită la masă. Înainte de a intra în sala de ospăț, am lăsat opaițul într-un

dansul mecanic al gesturilor intrate în reflex.

Ochii ei par a privi în gol, nevăzători sau distrați, străbătând prin universul de particule efemere scintilând în lumină: traiectorii ce se intersectează zvâcnind în valuri de planuri spațializându-se învolburat, galaxii desfășurându-și faldurile de steluțe în flori necunoscute biologiei, conform unei legi tainice a firii. Semnele țesăturii par a reproduce încremenit formele dinamice trăind în clipă sub privirea luminii: o istorie strălucind într-un ocean de noapte.

Dar ochii femeii nu urmăresc nici jocul

note

OSTILITATE SI LIRISM

de DOINA TUDOROVICI

Festivalul Internațional de poezie tânără, care a avut loc la sfârșitul lunii septembrie la Chișinău, a fost și o reușită (estetică) și un eșec, sau doar o dezamăgire etică. Însemnările de mai jos descriu ce a simțit scriitorul tânăr din România care s-a dus la Chișinău cu speranța că va vedea, printre altele, și podul de flori de peste Prut. Realitatea însă s-a dovedit a fi cu totul alta decât aceea din poezii și, de ce nu de la televizor.

Realitatea aceasta înseamnă ostilitate față de scriitorul român, față de limba română. La festival au participat scriitori din: România, Grecia, Franța, S.U.A., Polonia, Bulgaria, etc. Între tematicile simpozioanelor amintim: Avangarda, Generația '80 în lume, Postmodernismul.

Una din modalitățile de a spune adevărul pe jumătate este poezia. Poate nu cea mai eficientă, dar cu siguranță cea mai îndreptățită. Poezia ca reclamă, ca refugiu, ca ornament, ca fortăreață, ca turn de fildeș, ca mod de-a fi, de-a avea și de-a rezista, ca paravan, ca o ușă deschisă-năuntru și închisă-n afară, cum ar spune un poet basarabean. Poezia, pe care n-o întâlnești la aeroportul din Chișinău, unde vameșul rus te fraierește la sosire și te bruschează la plecare, lăcrimează din vitrinele slab luminate, într-un efort impropriu de a suplina sortimentele absente și imensul decalaj dintre preturi și salarii. „Consumați oricât veți vrea/ dulciuri, sucuri și cafea!”, „Cine a băut bere la noi/ e rugat să-aducă halba...” Vitrinele sunt, așadar, mici pagini de plachetă, iar magazinele „de firmă”, calchiere rusească, ne explică cineva, sunt adevărate titluri de antologii ale optimismului: „Bucuria”, „Melodia”, „Unirea”, „Frăția” și altele. Înflorește inima-n tine când le vezi și uită ea, inima, că, în urmă cu o zi, șoferul de taxi te-a taxat ca la carte și, ca să nu-ți dispară foamea de lirism, te-a înspăimântat de moarte, plimbându-te prin tot orașul, pentru a scurta cei patru sute de metri ce te despărțeau de hotel. Cuvântul „hartă”, ca și realitatea desemnată de el, fluturată de unul din companiile mele, căci ați ghicit, nu eram singură în bătaia poeziei, n-a putut suplina golul Chișinăului și nici dorința lirică a fratelui tău de peste Prut de a-ți demonstra că adevărata poezie începe cu „niet” și sfârșește cu „nisnaiu”. Fac pe nisnaiul și-o scriu și eu cum am auzit-o, adică aproximativ și cu caractere latine! Fac această figură aici, la București, fiindcă în Dacia-hotel n-am prea avut vreme să-mi reglez ironia, glicemia și calcemia. Firește că n-am avut vreme să mă ocup de mine, voi spune, din moment ce am ținut-o tot într-un telefon liric și ntr-o conversație din care n-am priceput decât grija

firelor de praf, nici jocul firelor colorate ale țesăturii. Doar mâinile execută mișcările stereotipe, când ochii pipăie, întorși către lumea imaginilor îndepărtate din interior.

Inchisă în camera întunecoasă, țesătura al cărei chip pare din unele unghiuri tânăr și frumos, din altele trecut, uneori chiar bătrân și zbârcit, ca o sumă a tuturor țesăturilor lumii acesteia, dincolo de raza în care pâlăie florile de praf cosmic, lucrează mereu și mereu la covorul încârcat de semne, de flori, de stele și galaxii, întrerupând când și când (în conformitate cu o anumită noimă care nouă ne scapă, dar care, din acest motiv, nu este cu nimic mai puțin precisă) evoluția sinuoasă a urzelii.

ca să se ascundă, ci ca să poată apărea”, mi-a șoptit cineva, la plecare, și tot cineva mi-a șoptit implorator: „Dar voi să nu ne lăsați!” Nu vă lăsăm, fraților; nu vă lăsăm, fiindcă vă iubim și fiindcă imaginea președintelui Uniunii Scriitorilor din Moldova, rămas acolo, în despărțitura vămii, când noi ne strecuram spre Buharest, ne-a urmărit tot drumul, dar nici voi nu trebuie să vă lăsați! Poezia este una din modalitățile de a spune jumătăți de adevăr; poate cea mai îndreptățită, dar cu siguranță, nu cea mai eficientă. Poezia, știți cu toții, trebuie făcută uneori să rimeze! Generația mea a pus câteva manuscrise pe focul acelei minunate cine rustice, dar tot generația mea s-a înfiorat (pozitiv) de muzica rusească a teraselor urbane; așa că vedeți cum se complică lucrurile când vrei a spune adevărul prin poezie. Căci poezia, oricât de postmodernă ar fi, tot cu lirism și metafizică se hrănește și tot înmoaie inimile, mai mult decât căleşte oțelul spiritelor. Nu că ea, poezia, n-ar putea fi mai mult decât cele enunțate. Ba este și încă infinit mai mult decât se poate spune. Este Dumnezeu, este ea și pod de flori și curcubeu și-ar putea fi TOTUL, dacă n-ar avea o hibă: Spune adevărurile pe jumătate și are ea așa ceva trist, descurajant, când stă nuca-n perete la masa tratativelor și când se sinucide în tandre simpozioane despre ce era să fie și când spune „republică” în loc de „țară”, „independență” în loc de „unire”, „deschidere” în loc de „teroare”, „Fraților”/ Dați mâncare rațelor/ Că și ele ne dau nouă/ Ouă” în loc de „E groasă, fraților!”...

Căci eu am simțit la Chișinău, Kișinev, Kișiniov cam ce am simțit și la Budapesta, cu diferența că în Basarabia mergeam cu buletinul de identitate. Și cu oarece poezii/ pe care aproape că nu le-am putut citi/ fiindcă mi se încheșaseră maxilarele și-mi tremurau mâinile și propriile mele producții mi se păreau ostile, căci la fiecare două rânduri din ele scotea capul un șobolan care chițăia: „Niet!”

Altfel, Chișinăul e impresionant. Are mai multe statui ale Renașterii românești decât am văzut vreodată în România, are și bustul (cu ochelari cu tot) al lui Mircea Eliade și o stradă „Veronica Micle” la intersecția cu „Mihai Eminescu”, și administrație rusă, care, în urmă cu patru ani, se cam grăbea să-și strângă catrafusele, dar pe care blândețea basarabeanului de rând a convins-o să mai zăbovească, sfătuind-o să se gândească bine dacă nu cumva a uitat ceva. Are și lumină (ziua) și bancnote pe care scrie „Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai” și, de ce nu, chiar cerșetori care, în virtutea nu se știe căror premoniții fiscale, refuză valuta și leul moldovenesc și ne cer copeici. Și mai are, mai presus de toate acestea, gazete, cărți și minunați scriitori tineri mai căliți decât noi, nevroticii de București.

William Brotherston: Reel, 1990

Un topos al literaturii antice:

VESNICUL RĂZBOI
DINTRE EUROPA ȘI ASIA (I)

de GHEORGHE CEAUȘESCU

Herodot din Halicarnas a fost, după știința noastră, primul istoric care a subordonat evenimentele unei legi și care a explicat desfășurarea lor și prin acțiuni umane și nu numai prin voința zeilor, ca în cronicile săpate în piatră sau scrijelite pe argilă ale monarhiilor orientale. Legea istorică descoperită de Herodot este „Veșnicul război dintre Orient și Occident” sau, în termeni continentali, „dintre Europa și Asia”. Războaiele greco-persane din secolul V î.d.Cr. constituie pentru părintele istoriei apogeul acestui antagonism care a început prin rapturi de femei și a culminat în timpuri legendare cu asediul și cucerirea Troiei de către ahei.

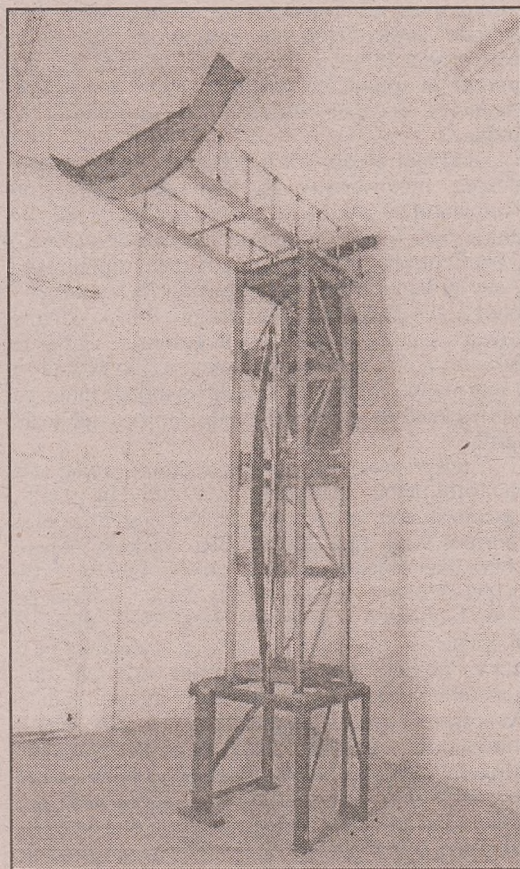
Războiul troian este primul în care grecii s-au ciocnit cu Orientul. Conform opiniei înțeleptilor persani, reproduse de Herodot, responsabilitatea războaielor medice le revine în întregime grecilor din cauza precedentului troian. Perșii considerau Asia ca fiind domeniul lor și se simțeau solidari cu istoria întregului continent. Grecii, până la Alexandru cel Mare, n-au avut intenția să întemeieze un imperiu similar celor orientale și, în consecință, nu pretindeau să domine Europa. Atunci cum s-a ajuns la denumirea războiului troian și a războaielor medice ca fiind războaie între Europa și Asia? Echivalența imperiului persan cu Asia este lesne de înțeles, deoarece perșii cuceriseră bună parte din continent, atât cât era cunoscut în sec. V î.d.Cr. Astfel Asia și imperiul persan constituiau din punct de vedere grecesc aceeași realitate. Ce fapt a determinat echivalența Greciei cu Europa?

Am arătat în precedentul articol că în prima hartă a lumii, operă a filozofului Anaximandru, pământul era împărțit doar în două continente, Europa și Asia. Chiar dacă în prima jumătate a secolului V geografii recunoscuseră existența și a continentului Libia (Africa), ideea încă nu se încetățenise în opinia publică greacă. În consecință, de la opoziția geografică a celor două continente până la antiteza în domeniul civilizației nu a fost decât un pas care, datorită simțului simetriei caracteristic grecilor, a fost făcut în perioada consecutivă războaielor medice. Bătăliile de la Mycale și Plateea au încheiat operațiile militare, dar grecii au continuat conflictul pe câmpul ideilor prin numeroasele opere în care autocratismul monarhic persan era pus în antiteză cu idealul elin de libertate spirituală și politică.

Prima operă literară care ne-a parvenit integral și care cuprinde antiteza dintre Europa și Asia este tragedia Perșii de Eschil. Prin ordinea cosmică stabilită de Zeus numai Asia era supusă unui singur om. Hybrisul lui Xerxes a fost tentativa de a călca în picioare voința divină în pofida avertismentelor date de zei. Antiteza își găsește expresia literară în visul premonitor pe care regina Atossa, mama lui Xerxes, îl povestește corului: ea a visat două femei splendide, una în costum persan, alta în

costum doric, aflate într-un ireductibil conflict; Xerxes a încercat să le înjuge la carul său; femeia în costum persan acceptă jugul, cealaltă îl respinge. Alegoria este transparentă: prima femeie reprezintă Asia, cealaltă, Europa. Ne aflăm în fața celei dintâi manifestări a toposului veșnicului război dintre Europa și Asia, un topos care va face carieră, dar a cărui istorie este greu de reconstituit pentru Antichitate din cauza modului fragmentar în care ne-a parvenit literatura greco-latină.

Așadar, pentru Herodot primul episod al acestui război îl constituie asediul Troiei și, de atunci, interpretarea dată de el devine un loc comun. Astfel la Euripide Elena îi spune lui Menelaos că Hera i-ar fi promis lui Paris stăpânirea Europei și Asiei, dacă va fi judecat în favoarea ei concursul de frumusețe care a opus-o Afroditei și Atenei. Pentru Isocrates războiul troian a consacrat „prima victorie a Europei asupra Asiei”. Vergilius își pune întrebarea: „oare din ce motiv Asia și Europa au recurs la arme?”, întrebare la care Seneca răspunde „din pricina unei femeiuști Europa și Asia s-au înfruntat într-un război de zece ani”. Propertius se mira în tinerețe că o femeie a putut declanșa un conflict între Europa și Asia. Poetul epic Valerius Flaccus consideră că la Troia „pentru prima dată s-au ciocnit Europa și Asia”.

John Gibbons: Consent, 1988-1990

Aceasta fiind interpretarea curentă, eroii de la Troia sunt denumiți în consecință: Agamemnon este „învingătorul Asiei feroce” și „răzbunătorul Europei” (Seneca); Ahile, „răsturnătorul Asiei” (Ausonius); Astyanax, „floarea Asiei” (Ausonius). Pentru Catul cetatea lui Priam se dovedește a fi „mormântul comun al Europei și Asiei”. Astfel începând cu Herodot și până la sfârșitul Antichității (Ausonius), războiul troian este denumit „războiul dintre Europa și Asia”. Tema era atât de răspândită, ea pătrunsese atât de mult limba poetică, încât o regăsim sub forma unui clișeu, a unei sintagme pe care poezii o utilizează automat când menționează asediul Troiei.

Al doilea episod al veșnicului război îl constituie războaiele medice. Eschil în Perșii susține că Xerxes a pus în mișcare „întreaga forță a Asiei”. Oratorul Lysias afirmă că „regele Asiei a vrut să supună sclaviei Europa”, iar Platon în Menexenos că „perșii, stăpânii Asiei și pe punctul de a aservi Europa” au fost înfrânți de atenieni. Prin războaiele medice Isocrates demonstrează „superioritatea Europei asupra Asiei”. Istoricul latin Cornelius Nepos caracterizează acțiunea lui Temistocles în următorii termeni: „astfel prin înțelepciunea unui singur bărbat Grecia a fost eliberată, iar Asia s-a plecat în fața Europei”. Poetul Alkaios din vremea împăratului Hadrian este de părere că Xerxes a vrut „să înjuge Europa”. La Salamina, spune istoricul iudeu Flavius Iosephus, grecii au înfrânt „imensa Asia”. Cât de încetățenită era ideea în conștiința greacă se vede din următoarea informație transmisă de retorul Athenaios: regele Filip al II-lea al Macedoniei și-a numit fata, care s-a născut în timpul pregătirilor pentru campania împotriva imperiului persan, Europa! Astfel și în ceea ce privește războaiele medice toposul veșnicului război dintre Europa și Asia constituie expresia literară a antagonismului dintre greci și barbarii din Orient. Și, cum Alexandru Macedon a înfrânt imperiul persan instaurându-și dominația și asupra Asiei, prezența a două femei pe un scut pe care este pictată bătălia de la Arbella cu mențiunea epigrafică că ele reprezintă Europa și Asia, apare ca un fapt logic, ca și epigrama poetului Adaios în care se spune că mormântul regelui macedonean unește cele două continente. Conform celor transmise de Trogon Pompeius, doi vulturi s-au așezat în ziua nașterii lui Alexandru pe vârful casei paterne, prevestire, afirmă istoricul, a dominației fiului asupra Asiei și Europei. Dar, despre campaniile lui Alexandru Macedon, interpretate ca fiind punctul final al unui secular proces istoric, ne-a parvenit un singur document literar, poemul *Cassandra (Alexandra)* de Lycophron.

Poet alexandrin înzestrat cu toată erudiția prețioasă, caracteristică acestei epoci literare, Lycophron a scris *Alexandra*, un lung poem sibilinic, ceea ce i-a determinat pe criticii antici să-l denumească „poemul obscur”. În cadrul poemului într-un stil plin de aluzii mitologice el dezvoltă în treisprezece episoade istoria veșnicului război dintre Europa și Asia. N-are sens să enumerăm episoadele; fapt este că sunt prezente asediul Troiei, războaiele medice și distrugerea Asiei de către „un leu venit din Macedonia”, clară aluzie la Alexandru. Cu acest ultim episod ciclul istoric se încheie, căci Asia a fost definitiv înfrântă de Europa. În imperiile elenistice grecii sunt amestecați cu popoarele Orientului și, cu toate că războaiele abundă între succesorii lui Alexandru, ele nu mai sunt duse între entități antinomice, ca în timpul războaielor medice, ci numai în virtutea unor interese divergente. Toposul veșnicului război dintre Europa și Asia este o creație greacă și nu se aplică decât istoriei grecești, atâtă vreme cât elinii i-au combătut pe barbarii creatori de imperii în Asia. În mod logic, după victoria lui Alexandru asupra lui Darius al III-lea, toposul ar trebui să-și înceteze existența, căci Asia dispăruse ca entitate de civilizație.

Cu toate acestea, cum vom vedea, el își continuă cu aceeași vigoare seculara existență.

DASTRĂ (II)

și una de nopți este scrisă de femei, nu mai încap nici o îndoială. Concepția despre viață ca un vis a culminat în teatrul spaniol în 1631 cu piesa lui Calderón de la Barca *La vida es sueño*. Viața ca un coșmar s-a adevărit uneori în lume datorită unor deținători ai puterii.

După patru sute de ani încă se mai minunează poporul din India de înțelepciunea lui Akbar și toleranța cu care a unit sub sceptrul său pacificator atât de țări cu tot felul de națiuni și religii. A adunat artiști de pretutindeni, chiar și de departe și și-a îmbogățit împărăția cu opere de artă și biblioteci mai degrabă decât cu tunuri.

Vizirul său nu prea putea pricepe de ce împăratul dădea o așa mare parte din bugetul statului pentru cultură. Akbar i-a răspuns: Dacă le iau dușmanilor mei toate tunurile, o să-și procure alte tunuri mai bune. Dacă le iau dușmanilor mei întreaga intelectualitate, atunci nu vor mai putea să obțină o altă generație de oameni învățați și nici neveste învățate. Fără cultură și cunoștințe, toți dușmanii mei vor pieri înainte de a îmbătrâni eu. Cu un ochi mă uit să întăresc cultura în împărăția mea, iar cu celălalt ochi mă uit să slăbesc cultura la dușmanii mei. Tot ce poate fi mai periculos pentru o națiune este când cultura acesteia slăbește. Merge cultura în jos, trage și națiunea în jos. Merge cultura în sus, trage și națiunea în sus. Strămoșul meu Gingis Han avea cea mai tare armată, dar statul său nu a mers niciodată așa cum ar trebui, fiindcă el a subapreciat rolul culturii în stat. Nu știa că era mai important să răpească mai degrabă cărți, decât să răpească femei. Eu, Akbar, am făcut din imperiul meu o mare putere prin a investi în cultură cel puțin la fel de mult cât am investit în armată. Înainte de a mărsăli într-o țară, am atras mai întâi intelectualitatea de acolo în împărăția mea. Nimeni nu-mi poate lua mie puterea, când am toată intelectualitatea de partea mea...

Influențat de budism și creștinism, Akbar dezbătea asupra interdicției din Biblie și din Coran de a face chip cioplit (Exodus 20:4). Luther a falsificat încă o dată când a tradus *kein Bildnis* (belăte în biblia suedeză). Traducerea engleză din 1611 precizează însă *any graven image* (chip cioplit pe românește) și la fel zice și Louis Tregond *image taillée*. Nici Coranul și nici Biblia nu spun nimic despre statui turnate în metal. Atunci Akbar a poruncit să se toarne statui de aur masiv reprezentându-l pe Alah, dar nu așa supradimensionate ca statuile lui Budda, ci în mărime naturală.

Ca semn de toleranță împărătească, a poruncit să se facă statui și pentru Dumnezeu, tot de aur și tot în mărime naturală. Pentru a preciza concepția sa despre identitatea dintre Alah și Dumnezeu, înțeleptul mogul a poruncit să se folosească aceleași matrice la turnarea ambelor zeități ale celor două religii. Ca nu cumva dreptcredincioșii acestor religii să nu confunde pe unul cu celălalt, mustața lui Allah a fost răsucită în jos, iar a lui Dumnezeu în sus.

După moartea lui Akbar, a izbucnit războiul sfânt între creștini și musulmani, cunoscut ca războiul mustaților, motivat cu cauze strict teologice. Mediatori de pace din alte religii au propus ca să se schimbe numele statuiilor, să se numească Mohamed și Isus. Mustața acestuia din urmă să se răsucescă în cruce. Dreptcredincioșii din ambele religii erau de neîmpăcat în credințele lor, așa cum se cuvine să fie niște dreptcredincioși, indiferent în ce ar crede ei.

Împăratul mogul Shah Jahan a rezolvat conflictul religios: ambelor statui li s-au ras mustațile. Zilnic împăratul îmbrăca haine noi. Când se dezbrăca, cei doi zei erau imediat îmbrăcați cu aceste haine, așa ude de sudoare împărătească cum erau. Iși puneau pe ună

ioan vintilă fintiş

PASĂREA CU GLONȚ SUB PENE

I.

Pentru integrator, cel mai simplu este să privească dinlăuntru cuvintelor, cuvintele care abia se nasc.

Din gușile din care izvorăsc dealuri și văi cuibărite-n luceferi, iar lumina care le-nconjoară, Ea, încă nu s-a închegat.

El este orb ca un atom de frig. Tăcut asemeni unei comete retezate, cu ferăstraiele de întuneric...

Despre sine nu are nici o viziune – Doar marea claritate îl zvonește.

Într-o

Altă Formă

Într-un

Altfel De Timp

II.

Doar tronuri și coridoare.

Luceferii croșetați pe valuri de-ntuneric.

Și El. Scrijelind cu un astru pojghița de timp –

NEMIȘCAREA.

Aidoma cu îngerii

Pe arena abstractă a verbului. Pe câmpul poemului

Care se face

ă
n
d
ă
r
i

III.

Doar malul îndepărtat al vieții, câteodată mai apasă pe trăgaci.

Vine atunci o pasăre cu pene negre, se așează la pian și începe să cânte.

Vine o pasăre cu glonțul sub pene, dar, zborul ei, e, pe care țârn de aer, zborul său a rămas r...

IV.

Trece o cometă prin inima sa Și, dintr-o dată

El o înghite
Cu sângele lui
Nevăzut.

Zâmislește balanța

Căci nimeni nu-i cunoaște mersul, nici starea pe loc...

Și nici secundele-i constrânse, de goluri

ca de un scutece
de frig...

V.

Prin contopire, El devine esență.

Nu are față desăvârșită,

Nu are unicul corp dar pătrunde nevăzut prin cele patru bariere.

De dincolo de ziduri transmite veșnice mesaje.

Circumvoluțiuni dintr-o memorie de piatră.

Integratorul, plutește între două dungi de lumină – umbra lui fecundează pământul...

din ele, iar pe cealaltă, niște gardieni puneau o coroană de spini. Pacea a fost instaurată din nou, așa numita *pace sfântă*, iar dreptcredincioșii, își ștergeau de praf și își lustruiau zilnic statuile. Alchimii musulmani descoperiră cu timpul o soluție chimică, sau o zeamă de plante otrăvitoare cu care își ungeau statuia, că să nu se mai așeze muștele și țânțarii. Soluția era *top-secret*, iar spionajul iezuiților portughezi n-a dat niciodată rezultatul mult așteptat la Vatican.

Unii istorici socotesc să sistemul de impozite al lui Akbar era cel mai înțelept din câte cunoaște istoria. Un sistem care îi pedepsea pe cei leneși și îi răsplătea pe cei harnici. Singura posibilitate de a planifica impozitul era hărnicia și inițiativa. Politica de impozite a lui Akbar dădea statului stabilitate. Akbar spunea că un legiuitor care schimbă legile și prevederile impozitelor de la un an la altul, dă semne de instabilitate și e o pradă ușoară pentru dușmani. În unele regiuni din India, s-a menținut legiuirea lui Akbar chiar și sub stăpânirea engleză și a funcționat până târziu în secolul douăzeci. La fel cum legile împăraților romani au rămas în practica judiciară a fostelor provincii, până la modernizarea acestora, modernizare care tot pe bazele romane s-a făcut. Akbar socotea că este de datoria statului să funcționeze ca o întreprindere prosperă în care e de lucru pentru toți. De asemenea, statul trebuie să meargă atât de bine, încât în fiecare an să poată ușura ceva din povara impozitelor, în primul rând pentru cei săraci. Statul trebuie să susțină cultura. Toți cei ce desfășurau o meserie artistică sau dovedeau competență artistică

deveneau salariații statului și erau puși să facă tot ce pot pentru prosperitatea culturală a statului. Împăratul îi spunea vizirului că era o absurditate să impozeze artiștii, când tot el îi plătea.

Marele Mogul socotea că adevăratele pietre de hotar ale unei națiuni sunt operele de artă și literatura acesteia. Marii artiști sunt pentru totdeauna vărfurile de munte și straja de frontieră ale unei națiuni. Granițele se pot muta, statele pot dispărea, cărțile se pot răpi. Dar cărțile furate, aparțin în continuare tot scriitorilor și națiunilor care le-au înfăptuit. Carele de luptă și fortificațiile se distrug, dar arta supraviețuiește tuturor imperiilor.

Romanii au nimic din temelii orașe vitale precum Cartagina și Ierusalim. Dar nu au putut distruge vechile cărți ale evreilor. Dimpotrivă, chiar le-au tradus în latină și au dat astfel versiunea Vulgata a Bibliei. Cartagina nu a avut cărți și de aceea nu s-a mai putut reface. Romanii au cucerit Grecia, dar scriitorii greci morți au cucerit imperiul roman.

Pe de altă parte, când un popor care are cărți subjugă un popor care nu are cărți, asta se numește că i-a civilizată.

Este mai bine să cucerești lumea cu cărți decât cu sabia, spunea Akbar. Și e mai sigur să aperi identitatea națiunii cu cărți. Nici o armată nu poate birui cărți. Politicienii înțelepți își întăresc națiunea cu cărți cel puțin la fel de mult ca și cu arme. Zicea Akbar mângâind satisfăcut frumoasele vignete din cartea lui Machiavelli *Il Principe*, în traducere arabă.

paul sârbu

În acest „mormânt dublu“
stăruie sau vine
dinspre locuri ciudate
o mireasmă de primăvară...

*
**

Disperat
ies afară
în pragul casei
și apăs pe claviatura cerului –
stelele:
la această mașină de scris –
singura
care nu poate fi considerată
un corp delict –
îmi dactilografiez
poemele...

*
**

Oglinda
în care se bărbiera Neron
a devenit deodată turbure, hămesită,
ca o mare însângerață
în apus, înghițindu-l...

*
**

Unica,
tradiționala noastră
sursă de iluminat –
sângele –
mereu și mereu
obiect de fraudă!...
Și iar se întunecă!...
Și iar avem nevoie de donatori!...

Dincolo de speranță
îmi era de ajuns
o lopată de zăpadă
pe masa de lucru,
la lumina căreia
să pot scrie un poem...

*
**

Clipa
cu care-am frecat podeaua
în muzeul cu false statui,
o lăsăm moștenire
glumind, puțin jenați...

*
**

În singurătate:
hârtie
am mâncat,
hârtie
am sărutat,
în hârtie,
ca într-un giulgiu –
care va fi găsit cândva
într-un mormânt gol,
m-am înfășurat...

*
**

Simt cuvintele
cu ciocul
împlântat
în inima mea,
crescând
noapte de noapte,

ca într-un cuib,
întărindu-și aripile,
apoi înălțându-se
cu încă o bucată din viața mea.
Toți poeții
pier de această boală –
singurul asasinat
pe care și-l doresc,
cea mai mângâietoare
euthanasie!...

*
**

Fluturi de noapte
atraci și înecați
de luna
oglundită
pentru fiecare
în alt loc!
Dar nimeni nu vede
salba de aur
de la gâtul
lacului!

*
**

Mă agăț de orice,
mă ridic
(declar podeaua obiect de adorație)
îmi amintesc de tabloul lui Van Gogh
„La poarta etenității“,
ard în această noapte disperată și stearpă
ca un Giordano Bruno anonim,
viața îmi pâlpaie
pe foaia albă de hârtie
ca o lampă pe vreme rea
și, deodată,
nesperat,
după atâtea tăcute așteptări,
se naște
ca într-o iesle
un vers!

nina vasile

Fereastra și orbul

Și iată începutul în cameră
zgomotul orbului în fotoliu
visul ferestrei și ușii luminează
calea spre identitatea
scrâșnirii pe lângă praguri
cu sufletul eliberat al cetății fumegânde.
cine cunoaște și cine e obosit
să apară mereu, atât se întâmplă
în spațiul lăsat fără gânduri prezente:
orbul și casa fereastra
fereastra camerei ca un ochi adus
orbului.

Fiara încăperii

Unde să te întorci cu asemenea
siguranță a recunoașterii
centrul faptelor în vârful colibei
spatele tău pe care dormi și-l auzi
arde lumina încet încet
dar lumina solidă este altă natură
și nimeni nu e fulgerat în
labirintul boltei de paie
fiara încăperii nu se naște aici
vine ca o cruce adusă de prieteni.

Altă ieșire

Sunt creiere pline de ziduri

sunt capete de străzi. pe ele
părul nu se mai mișcă
imaginea ta neagră, gândul tău osos
- cu altă ieșire decât
ușa pe care o vezi, o auzi
cavernă lovită încet
de trei ori
de unde certitudinea faptei
ca un zid pe pielea ta.

Puterea locului

Mai puternic decât mine
locul. timpul friguros
desparte mișcările mele
creșterea sângelui în
scaun. eu și rețeaua de semne
învăluim moartea pentru urma
care sapă, ucide, luminează
în ceilalți. ce fel de
sprijin în camerele lor
atât de vii cu restul vieții mele
înapoi cu această construcție
salvatoare
cu hrănirea urmei subtile
în jurul întunecat și mut
în lumea de cunoscuți atinsă
în disperare fără întoarcere.

Aproape celălalt. Tu trecător

Tu trecător, mergi într-o funie de fier

tai mijlocul drumurilor
de piatră, de ierburi, de haine
hotărâști ceea ce vezi
și calci și ascunzi crucea lunară
răsărită în podul covorului
îndepărtarea în bătaia în ușă
se oprește în vârful degetelor tale
de unde picură simțuri negre
iată cum se ridică în cameră
forța
iată cum te vezi numai pe tine
în colțul în care lucrezi
în mai puțin de un timp lemnos cum
împlinești trans-figurarea.
în urma ei țipătul fără loc
țipătul curând respirat de prieteni.

Celălalt. I

Dar
Celălalt
e o frângere
la mine hrana i se termină
hainele i se termină
- nu se înțelege aceasta -
el nu mai are spațiu până apare
trec zilnic prin trupurile lui
bine fixate în Alții
fără să-l trăiesc.
și el flutură
pe câmpuri prin ierburi
fără să știe cât de aproape e
ultimul meu drum atins, cât de aproape
sunt de moarte doar că-l privesc
cum umblă fără
picioarele, mâinile, ochii
creierul meu.

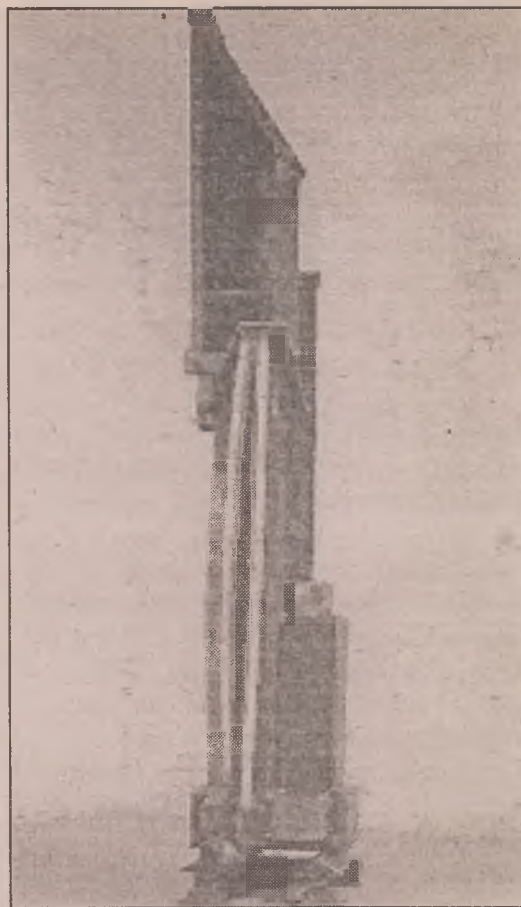
LIMBAJE, CUVINTE ȘI SENSURI

de GRETE TARTLER

Am văzut cu întârziere „Poveste de iarnă“ la Teatrul Bulandra și trebuie să recunosc: mi s-a părut că principalul rol în rotunjimea spectacolului îl joacă muzica. Purcell întretesând o dramă shakespeariană: contextul e în întregime stabilit și lucrările se pun reciproc în valoare, multe probleme se lămuresc de la sine. Concepția „camerală“ a regiei reflectă subtilitatea muzicii (compozitorii englezi ai barocului fiind mult mai aproape de grație decât de forță, Purcell însuși – 1658-1685 – preferând preluarea unor forme ample pentru a le sensibiliza, construind astfel deschideri fără de re Handel ar fi de neconceput). Datorită „iluminării“ muzicale a textului, publicul reușește să se integreze total în epocă, să participe activ. O asemenea stare de fapt a devenit astăzi neobișnuită. Muzica zilelor noastre s-a rupt de public; vina nu e nici a ei, nici a noastră, ci se află în situația spirituală a vremurilor pe care le trăim. Compozițiile reflectă o criză: timpurile, nu compozițiile ar trebui să se schimbe. A le cere altceva nu e posibil, după cum un doctor nu poate trata simptomul în loc de boală. Războiul din Balcani, noul val de terorism din Franța, mafia din Rusia, tulburările de la Bagdad, fundamentalismul islamic în India, cruzimi care pot fi privite la televizor și lumea care nu face nimic, stress, anxietate, depresie, cum am putea spera ca o cinstită reflectare sonoră a acestora să nu pătrundă în viața noastră, punându-ne pe gânduri, deranjându-ne? S-a ajuns astfel la evitarea muzicii contemporane – avem nevoie de liniște, de încântare – iar cea

clasică sau preclasică, pe care o ascultăm cu plăcere, ca pe orice lucru cunoscut, a devenit doar ornament. Alte lucruri ne par astăzi importante: un avion ni se pare mai valoros decât o vioară, un computer – mai de preț decât o simfonie. Muzica nu mai e parte componentă a vieții noastre, de aceea o mai primim doar ca medicament (armonie) și frumoasă podoabă. Însă nu o putem reduce la atât, nu putem renunța. Oare nu crește dizarmonia și datorită faptului că muzica nu mai este esențială? Ce-ar fi gândit Einstein dacă n-ar fi cântat la vioară? Pe bună dreptate, Kant spunea că nevăzul desparte oamenii de lucruri iar „a nu auzi – desparte omul de om“.

O soluție e greu de găsit, deoarece la situația din Evul Mediu (când toată lumea cunoștea limbajul muzicii) publicul nu mai poate reveni, iar o altă înțelegere „populară“ a muzicii nu se poate obține decât dacă ea e redusă la primitivitate. Cu toate acestea, la încercarea de a înmulți factorii de educație muzicală nu trebuie renunțat. Teatrul, mai accesibil, este, iată, aproape salvator. Cu atât mai mult cu cât îmbină și lecțiile de declamație, de retorică. Secole de-a rândul muzica a fost pusă în același plan cu învățarea retoricii – ambele, limbaje care ascultă aceleași legi, folosind același „sprijin“. Chiar și notarea își recunoaște începuturile în retorică și prozodie. Agrippa von Nettesheim (în *De vanitate et incertitudine scientiarum*) sublinia că toate aceste arte au menirea „să facă oamenii mai buni“. Cunoașterea periodologiei, a stilurilor, genurilor muzicale este la fel de

John Gibbons: *Temptation*, 1986–1989

importantă pentru cel care își pregătește un discurs ca și pentru cel care studiază arta declamării. Oare ascultând discursurile din Parlament nu ne dăm seama cât de mult le lipsește oamenilor politici de astăzi educația muzicală? Ca să nu mai vorbim despre lipsa educației muzicale la finanțisti. Zadarnic spunea Jan Sibelius că „despre muzică vom vorbi în curând doar cu directorii de bancă, fiindcă artiștii discută doar despre bani“.

DIN SEMINARUL DE SCULPTURĂ CATALITICĂ

John Gibbons (Irlanda) și William Brotherston (Anglia) au temperamente artistice radical diferite. Cel dintâi este un neliniștit care a furat adolescenței viciul de a se călători și a cotrobăi. Morbidetea sa irlandeză și revolta împotriva propriei pasivități mascule linizează actul artistic: își alege cel mai dificil material (fierul), cel mai dificil limbaj morfologic (cel pseudo-industrial) și împinge la ultima limită volumul de muncă (activitatea sa însumează un număr deja foarte mare de lucrări). Ființele create de el posedă un tip de mișcare corporală care vine din interiorul formei, par ființe a căror agitație a fost deodată oprită într-o fotografie. E o expresie momentană, atitudinală, care determină o identitate mai degrabă temperamentală decât caracteriologică iar prezența lor vorbește mai mult despre sentimente decât despre idei. La cealaltă extremă, calmul englezesc și elitist al lui William Brotherston eliberează întru totul de sine obiectul descris. Scopul său este, de asemenea, să descopere ființe. El profită de înstrăinarea contemplativă față de o formă aleasă întâmplător și acest obiect static va începe să trăiască prin intermediul unui tip de mișcare aplicat suprafeței. Să descrii o ființă este uneori mai credibil decât să o înțelegi. Ea se definește la limita cu lumea, în suprafață, singurul lucru personal. Exercițiul lui W.B. este subtil și extrem de rar. Expresia astfel descrisă este stabilă, caracteriologică și liniștea expresivă pe care o emană pare să ceară un real dialog, căci seamănă cu o întrebare.

Ceea ce-i unește este însă inserierea unor lucrări, deci preocuparea pentru varietate – trăsătură esențială a viului – în cadrul aceleiași specii de obiecte.

Monica Omescu

lumea literară

COLOCVII TOMITANE

● În zilele de 8 și 9 decembrie a.c., revista **TOMIS**, Biblioteca județeană Constanța, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România și cu sprijinul Comisiei pentru Cultură a Municipiului Constanța, organizează la Constanța o amplă manifestare sub genericul „Colocvii tomitane“. Vor avea loc cu acest prilej dezbateri axate în principal pe evaluarea critică a debutului editorial național (poezie, proză, eseu, reportaj) în contextul fenomenului literar românesc contemporan. În cadrul acestei manifestări un juriu desemnat de Uniunea Scriitorilor și revista TOMIS va delibera asupra celor mai reprezentative debuturi editoriale din acest an și deopotrivă asupra celor mai valoroase creații ale autorilor deja consacrați pe plan național, acordând premii și mențiuni. Va fi organizat, totodată, salonul literar al cărții de debut. Juriul desemnat să aprecieze cota valorică a debutului editorial va acorda distincții pentru cele mai realizate ediții sub raportul prezentării artistice precum și pentru editurile care au încurajat debuturile.

Vor participa la colocviile susmenționate critici literari, editori, librari, redactori șefi de publicații culturale, reprezentanți de decizie ai unor instituții ale căror responsabilități incumbă sănătatea culturii scrise.

● În baza Hotărârii nr. 109, din 12 aprilie a.c. a Consiliului Uniunii Scriitorilor din România, prezidat de criticul literar Laurențiu Ulici, începând cu data de 1 august 1995, s-a înființat la Târgu-Mureș **EDITURA ARDEALUL**, a doua instituție a cărții, după Editura Cartea Românească din București, subordonată direct Uniunii Scriitorilor. Unitate nonprofit, noua editură va sprijini creația literară de valoare a scriitorilor, atât din perimetrul transilvan cât și din întreaga țară.

● **MUZEUL LITERATURII ROMÂNE** și **EDITURA EMINESCU** au lansat, în ziua de 20 octombrie a.c., următoarele cărți:

„*Stelele fixe*“ de GHEORGHE PITUȚ
 „*Poeme*“ de EDGAR ALLAN POE
 „*Fenomenologia diabolicului – Romulus Vulcănescu*“ de VICTOR ILIESCU
 „*Sufletul în palmă*“ de RADU CANGE
 „*Funeraliile regelui Gheorghe*“ de TUDOR GHERMAN
 „*Eterna Danemarcă*“ de ARCADIE SUCEVEANU
 Au prezentat: ROMUL MUNTEANU, MIHAI UNGHEANU, NICOLAE BOBOC, VALENTIN F. MIHĂESCU, GRIȘA GHERGHEI, ALEXANDRU CONDESCU.

Joseph Czapski

Recitindu-l pe Joseph Czapski – figură emblematică și de referință morală a intelighenției poloneze – într-un cod al lecturii care impune gravitate și reverență, ai, cu claritate, viziunea a ceea ce poate fi numit modelul polonez. Lanțul invizibil*, evocare din care am extras, fragmentar, rememorările și reflecțiile unui supraviețuitor al celui de-al doilea război mondial, dar, mai ales, al monstruosului masacru de la Katyn, este mărturia unei conștiințe naționale nealterate, revendicative și recuperatoare. Revendicatoare în sensul a ceea ce am putea numi etica istoriei, și recuperatoare în sensul perpetuării acestei conștiințe prin recursul la memorie și la imperativul demnității trăită ca gest de solidaritate națională. Din textul semnat de Czapski (datat 1950!) se înalță, liberă, exclamativă, responsabilă, vocea intelectualului ce revendică, în numele națiunii lui, dreptul firesc de recunoaștere în geografia politică și spirituală a unei Europe elitiste în care istoria este (încă) redactată în cancelariile învingătorilor. Un îndemn de a dezgropa, din cenușa, vulnerabilă totuși, a istoriei, diamantul pierdut al identității spirituale – termeni în care s-a exprimat marele său contemporan, Andrej Wajda...

LANȚUL INVIZIBIL

„Despre Galia știm ceea ce au scris romanii care au distrus-o. Învingătorii sunt cei care scriu istoria“...

Mă i-aș fi putut oare închipui, pe când mă aflam la Pavlicev-Bor, unde am fost închiși timp de o lună, în perioada transferului de la Starobielsk la Griazowietz, că voi călători, zece ani mai târziu, de-a lungul și de-a latul Americii, ca să vorbesc despre Katyn? Că niște americani mă vor asculta cu atenție, spunând **I see, I see**, că voi întâlni niște oameni care, privindu-mă în ochi cu un fel de teamă, mă vor întreba: „Credeți sincer că sovieticii au făcut asta?“, că de la Ottawa și Toronto la Buffalo și Philadelphia, mă voi adresa unor mii de polonezi, că, în mai mult de un oraș, un bărbat sau o femeie vor veni la mine, odată conferința terminată, ca să mă întrebe cu timiditate dacă nu am văzut acolo un frate, un prieten, un soț ori un fiu? „Nu vă aduceți aminte? **Trebuie** să-l fi întâlnit“ și mereu aceeași frază obsedantă, care mie îmi spune totul: „Ultima oară am primit vești de la el în aprilie 1940 ¹⁾“.

În mai 1940 mă aflam la Pavlicev-Bor, atât de aproape de Katyn; eram unul dintre cele patru sute de prizonieri cruțați – nu se știe din ce motiv. Abia fusesem despărțit de camarazii mei de la Starobielsk. Cuvintele noastre de rămas-bun aveau în ele o asemenea încărcătură de speranță, de așteptare nerăbdătoare care le insufla bucurie. Mi-amintesc graba febrilă cu care reacționa fiecare la strigarea numelui său citit pe lista prizonierilor ce urmau să plece în ziua aceea. O oră ca să-și împacheteze lucrurile, apoi așteptau să le fie scotocite stând la coadă dinaintea bisericii ortodoxe dezafectate, apoi din nou coada dinaintea grilajului de incintă – și plecarea spre lumea largă, plină de promisiuni.

„Bunicul“ de care vorbesc în **Amintiri de la Starobielsk** care, în fiecare seară își împacheta cu grijă, bițele-i lucruri, apoi le scotea iarăși a doua zi în zori, nefiind chemat, le puneă iarăși seara cu răbdare în raniță, întrucât acest bunic nu voia să fie surprins, el, care credea neclintit că ne vom revedea la Lwow, deoarece era bătrân iar soția lui era bolnavă – era oare mai naiv decât noi toți?

Unii din noi credeau că vor fi transportați în Polonia, ori în Franța, trecând prin România și Grecia, ba chiar pesimiștii cei mai lucizi credeau că vom fi pur și simplu repartizați în alte tabere sovietice. **Nimeni** n-a bănuțit, o secundă măcar, că urma un gigantic asasinat de prizonieri de război. Din lipsă de imaginație.

Pavlicev-Bor, cândva proprietatea unei familii poloneze, un „castel“ urât într-un parc mare. Condițiile de trai erau ceva mai puțin insuportabile decât la Starobielsk, doar pentru că fusesem cazați în clădiri de fermă dispuse cu fantezie, înconjurate de o pădure cu arbori înalți. Pădurea creștea lângă șirurile de sârmă ghimpată, aidoma celei de la Kozielsk, parfumată, cu tufișuri dese; erau mesteceni, stejari și pini bătrâni; dincolo de un râuleț, în vale, siluete întunecate de colibe țărănești,

aidoma celor de la noi, din Bielorusia, pe care le vedeam în vremea copilăriei mele.

Înăuntrul incintei iarba nu fusese călcată încă de pași, te puteai lungi în ea ca să încălzești la soare.

*

Știam să-mi amăgesc judecătorul de instrucție. Făcuse parte cândva dintr-o echipă de fotbal sovietică și uita de interogatoriu. Într-una din acele clipe de slăbire a „vigilenței“ sale „revoluționare“, mi-a îngăduit să dețin un caiet de școlar. Toate caietele mele de la Starobielsk îmi fuseseră luate în timpul unei percheziții. Pe cele de la Pavlicev le am și-acum; înainte de plecare în America, am dat peste acest carnet roz cu hârtie poroasă, moale, cu pătrățele, acoperit de scrisul meu cu litere mărunte, înghesuite.

Recitindu-l după toți acești ani, am fost frapat de lipsa de apropiere între evenimentele decisive și tragice și de absența reflecțiilor care ar fi condus la niște concluzii – altfel spus, de lipsa mea de imaginație. Despre ce vorbeam eu în carnetul acesta? Despre apropiații mei, despre amintirile mele, despre lumina acestei țări și despre felul cum îi vedeam culorile, despre **Memoriile unui vânător** de Turgheniev, pe care le găsisem în bibliotecă: moartea țaranului, imaginea chipului său în umbra fremătătoare a unui mestecan tânăr îmi storceau lacrimi de înduioșare. Catastrofa Franței ne fusese anunțată cu triumf de radioul sovietic: în caietul meu, nu aflu pe tema aceasta decât exclamații neînsemnate, abstracte.

Primăvara, condițiile de viață erau mai bune, o speranță nesăbuită, către și împotriva a tot, soarele și parfumul pădurii erau mai puternice decât oroarea momentului netranspus încă de literatură.

La o „aruncătură de băț“, într-o pădure aidoma celei de mai sus, se aflau rezervoarele de la Katyn abia acoperite de pământ. Nu mă îngrijoram defel de soarta celor mai apropiați camarazi, nu m-am gândit nici o clipă că n-aveam să-i mai văd niciodată: „Oh, orbire oh, împietrire a inimilor omenești care nu văd decât ceea ce este și refuză să vadă ceea ce va fi!“

*

Am vorbit, după cina luată într-un club privat dintr-un oraș canadian, despre religia din Rusia. Am recurs la amintirile mele mereu vii, la relatările martorilor oculari pentru a povesti despre călugărițele condamnate la moarte în 1940, întrucât își profesau cu tărie credința, despre oamenii întâlniți ici-colo, însetați mortal de consolarea religioasă, despre deportările masive de preoți catolici și uniți; am spus deja că această luptă împotriva religiei își adăuga cu necruțare teritorii noi, printre care și țara noastră. M-am lăsat purtat de subiect, cred că am fost ascultat cu atenție. Am fost răsplătit cu aplauze bogate, apoi președintele clubului, a ținut în onoarea mea un discurs: „V-am ascultat cu cea mai mare plăcere“, a spus, la început. În

*) extras din volumul **Tumulte et spectres**, Les éditions Noir sur Blanc, 1991

1) În aprilie și mai 1940 a avut loc lichidarea, de către sovietici, a lagărelor de prizonieri de război polonezi și masacrul de la Katyn.

final: a rostit o glumă născută în timpul războiului: „Polonia e cea mai mare țară pentru că își are guvernul la Londra, armata în Italia iar poporul în Siberia.“, provocând în sală un uriaș hohot de răs. Râdeau cu toții: însuși președintele, mare și greoi ca un bivol, toți conviviilor printre care se aflau preoți și, cu aceeași bonomie, tânărul chelner îmbrăcat într-o vestă albă cu nasturi auriți, din buzunarul căreia se iveau capete aurii de stilouri și creioane. A fost, sunt sigur, o reacție de destindere, nimeni nu intenționase să mă rănească și mai puțin încă să sugereze că socotesc problema neglijabilă. Nu era din partea lor decât o lipsă de imaginație.

Într-o mare școală catolică din Montreal am vorbit despre Rusia sovietică, despre Katyn, câtorva sute de adolescenți, copii aproape. Cu puțin timp înainte, preoții-profesori îmi înlesniseră contactul cu trei băieți polonezi. Nu aveau mai mult de 12-14 ani, sosiseră din Africa trecând prin Roma, erau orfani pe care reușiseră să-i scoată din Rusia. Școli catolice din Canada primiseră mai multe zeci din grupul acestor copii. I-am întrebat dacă sunt fericiți. Până atunci, le fusese greu să se facă înțelesi în această școală franceză, nu vorbeau decât poloneza și câteva cuvinte englezești. Vorbeau puținoși cu mine, iar unul din ei, îndesat, cu tresături moi și buze groase, mi-a spus, alegându-și parcă cuvintele, cu accentul cântat de la marginile țării: „Sunt mai buni cu noi decât cu propriii lor copii“ iar eu am văzut în ochii acestor copii, în privirile pline de solicitudine și căldură ale profesorilor lor, că acesta-i adevărul.

La acea conferință din Canada, despre care păstrez cea mai bună amintire pe baza reacțiilor spontane și de interes ale auditorilor mei, se afla lângă mine un alt orator: un elev al acestei școli, venit din Anglia. Și el fusese deportat în Rusia și nu uitase nimic. Nu puteam fi mai bine completat decât prin mărturia acestui copil. Aștat mult până am putut încheia serata, întrebările țâșneau din toate părțile (printre care unele uimitoare: de pildă, dacă am fost nevoit să omor oameni și dacă l-am văzut pe papă). Învățătorii acestor școlari mi-au spus că interesul lor în legătură cu sovietele și Polonia crescuse considerabil de la sosirea camarazilor lor polonezi. Chiar dacă nu puteau comunica încă fără dificultate cu ei, vedeau totuși martori în carne și oase.

Numărul în creștere al martorilor știrbește nepăsarea oamenilor îndepărtați de evenimente. Polonezii care au stat astăzi de vorbă, chiar și dintre cei care nu și-au pierdut în Rusia pe niciunul dintre ai lor, au reacționat cu totul altfel

față de în comparație cu cel mai simpatic public american. Adresându-mă lor, aveam impresia că sunt în posesia unei experiențe iscată de viață în țara Sovietelor. Cred că aceasta se datorează, în primul rând, acestui aflut de martori.

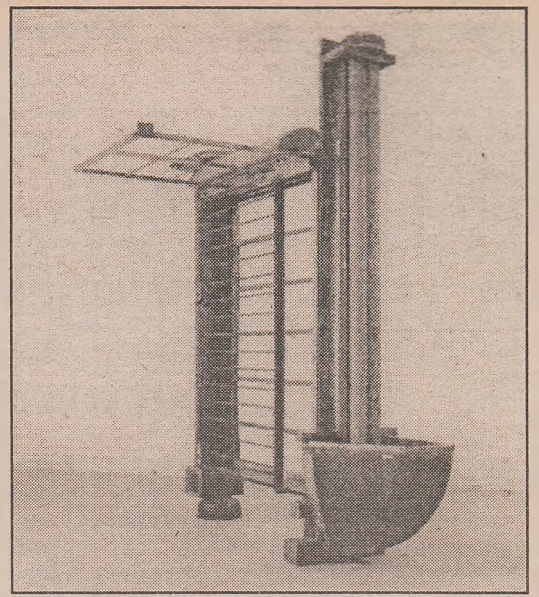
„E încă și mai rău decât ceea ce povestiți, eu am fost acolo“, mi-a spus, la Toronto, un muncitor. „Nu ați exagerat cu nimic, trebuia să spuneți mai mult“, mi-a spus o tânără femeie cu pruncul în brațe; sosise din Anglia la Buffalo cu tânărul ei soț aviator; „Am petrecut treizeci de luni în Siberia“. (Atunci când citesc într-un articol din săptămânalul **Kuznica**, că Rusia sovietică i-a redat tatălui semnatarului, un avocat din Sambor, demnitătea de om „pe malul apelor calme ale Volgăi și în Uzbekistanul viu colorat“, aș vrea ca tânără femeie din Buffalo să citească la rându-i articolul acesta.)

Când vorbesc astăzi despre crima din Katyn, nu mă gândesc doar la cei patru mii de ofițeri asinați. Cunoaștem masacrul acela, dispunem de rapoartele criminologice ale țărilor neutre, de fotografii. Nu, rostind cuvântul Katyn, mă gândesc la cei cincisprezece mii de ofițeri dispăruți din trei lagăre, la un milion și jumătate de cetățeni polonezi deportați acolo, la milioanele de oameni de toate naționalitățile care mor acum ori sunt uciși fără martori pe imensa întindere a acelei țări.

Katyn nu este o excepție, nu este decât un fapt atroce, luminat mai bine de proiectoarele unor documente de necontestat, de mărturii cu neputință de clintit, Katyn este rezultatul unei politici duse până la capăt cu obstinație și exprimând o anume „morală“ totală, o tentativă de a dirija **Istoria** prin folosirea unor asemenea metode.

Însă există un alt aspect al acestei relatări, mai intim, iar pe acesta aș dori să-l aprofundez. Ce ne silește să vorbim despre Katyn, chiar dinaintea unor persoane cât nu se poate de „impermeabile“ la subiectul acesta, chiar atunci când vorbele alunecă ca pe suprafața lustruită a unei politeți indiferente? Ce obligații avem noi, izbăviții întâmplării, față de cei uciși? Ce ne cer oamenii aceștia amuțiți pentru totdeauna? Să provocăm emoția lumii evocându-le soarta, ori să-i răzbunăm ucigând de două ori mai mulți bolșevici.

E destul să-mi amintesc chipurile celor mai buni dintre ei, discuțiile noastre înflăcărâte din culcușurile mizere, strădania lor de-a nu uita nimic din experiențele și suferințele lor, pentru a mă convinge că nu asta voiau. Voiau să li se exploateze destinul, să fie astfel folositori viitorului Poloniei. Celor a căror suferință

John Gibbons: Breeze, 1985-1990

rămâne mai puternic înlăuntrul meu, nu le-ar fi trecut nicidecum prin minte să-și renege țara ca să-și salveze viața.

La Harvard, un scriitor american favorabil cauzei noastre mi-a povestit că, în timpul unei reuniuni consacrată Poloniei, unul din profesori, un filosof, a pus, cu tonul cel mai serios din lume, întrebarea aceasta: „Dar, la urma urmei, de ce trebuie ca Polonia să fie independentă?“

Într-adevăr, în cugetul a mai mulți americani se pare că problema aceasta e mai puțin limpede decât sunt pentru noi chestiunea cubaneză sau guatemaleză. Din momentul acela, eu caut să aflui din ce pricină nu ne putem detașa de chestiunea poloneză și mă întreb cum aș putea explica unor filosofi, în mod inteligibil, că națiunea aceasta nu ar ști să-și îndrepte speranțele, nici viziunea sa despre viitor spre un alt făgaș. Nici un sacrificiu nu o poate opri; din afară, se văd divergențele sale politice, orgoliul său adesea ridicol, gelozii personale, pretenții exorbitante. Acest popor, al cărui aport la cultură, la artă este practic necunoscut în afara granițelor sale, știe cu certitudine un lucru: dacă patria o cere, trebuie să mori pentru ea; nu-i prea plăcut, dar e un subiect care nu încapă discuție. Rareori o persoană străină poate percepe că este vorba de cu totul altceva decât un curaj fizic, că din această certitudine izvorâște convingerea înăscută – și, adesea inconștientă – a existenței valorilor eterne pe care le apăram luptând pentru Polonia.

Iluzie de naționalist, ar spune filosoful de la Harvard, baliverne de reacționar – ar zice un stalinist. Dacă privim cu ochii, nu spun ai unui francez, englez sau american oarecare, ci chiar cu ochii celor mai iluștri dintre reprezentanții lor, vom ști puține lucruri despre noi înșine, despre succesele noastre istorice sau culturale.

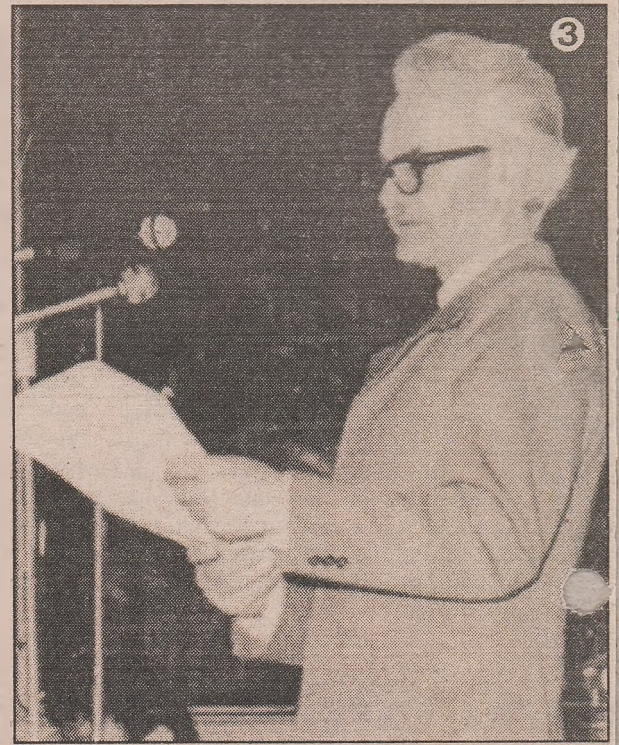
Învingătorii sunt cei care scriu istoria, sunt cei care adună documentele, sunt învingătorii care falsifică Istoria. (s. Trad.) Despre Galia noi știm ceea ce au scris romanii care au distrus-o. Ceea ce posteritatea va ști despre Polonia anilor 1939, 1940, 1941 depinde de învingători. Capitoalele enciclopediei sovietice referitoare la, de pildă, anul 1920 sau memoriile lui Churchill, ne oferă încă de acum asemenea eșantioane.

Nu va fi oare istoria Poloniei redusă la o jalnică anecdotă meșteșugit redactată? Ce va ști lumea despre marea poezie poloneză? Fără îndoială, tot atât cât știm despre poezia Galiei. Druzii aveau nevoie de douăzeci de ani ca să învețe pe de rost poeme religioase și metafizice care ar fi influențat și înțelepciunea grecilor. Doar parcurgând opera lui Platon mai putem deduce vastitatea inspirației lor, al acestei mări de poezie sacră, cum scrie Simone Weil în **Înrădăcinare**. Ce ar deveni spiritul poeziei noastre dacă lumea va fi dominată de spiritul enciclopediei sovietice?

Prezentare și traducere:
Smaranda Cosmin

William Brotherston: Float, 1994

1) În apropierea lui Ștefan Agopian nu-i Sara, ci Elena Ștefoi. Se interpune – Vasile Vlad.

2) Mai puțin obișnuiți cu aplauzele – Augustin Buzura, Dan Hăulică și soția sa.

3) Cu „Strigătul tăcerii“ (1974), Valentin Deșliu făcea liniște la microfon.

4) Asaltați de reportofoane: Petre Stoica, Al. Dobrescu, Ilie Păunescu, Paul Vinicius și Ana Blandiana.

